

3230

సామెతలు

భూతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపకులు : విద్వాన్ బుల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 13

రాజమహేంద్రవరము 16-7-1990, 1-8-1990

సంచికలు 18, 19

—* ఈ సంచికలో *—

1. కర్పూరవసంతరాయలు కావ్యంలో ఛందోవైవిధ్యం 2-5
2. హరిగోవిందా! 5-7
3. శ్రీ శ్రీ! కిలక్ కూ భేదసాదృశ్యాలు 8-10
4. విశ్వనాథ మధ్యాహ్నం - సమీక్ష 10-12
5. పూసపాటివారి నాశ్రయించిన తొలికవి
వేములవాడ భీమకవి 12-14
6. వేమన కీర్తుల భావసామ్యాలు 14-18

1, 16 నేడీలలో ప్రచురింపబడును

విడి ప్రతి, 0-60 పై.

వంపత్పర చందా రు. 12-00

8 మాసములకు రు. 8-50

శీ|| శే|| విద్వాన్ బుల్లుసు
సీతారామశాస్త్రిగారు

రాబోపు సంచికలో :-

1. కృష్ణ కర్ణామృతం
2. ప్రాచీన సాహిత్యామృతం :
రామరాజభూషణుడు - ఒక పరిచయం
3. భరతమాత
4. అడవి (కవిత్వ)
5. పింహావలోకనం (గ్రంథ విమర్శ)
6. మహాకవి శ్రీ బుల్లుసు వేంకటేశ్వరులు
7. ప్రసిద్ధ ద్రావిడభాషల్లో
తదృశవాచన-ధ్వనిసూత్రాలు
మొదలగునవి ఉంటాయి.

సంపాదకుని మాట

ఒక వ్యక్తి స్వయంకృషిలో ఒక సంస్థగా
పూపొందడం చాలా అరుదుగా జరుగుతూ
ఉంటుంది. విద్వాన్ బులుసు సీతారామకృష్ణగారు
ఒక వ్యక్తికాదు, ఒక సంస్థ, అటు తాను నమ్మిన
వేదకాస్త్రాలను మననం చేసుకుంటూ జీవితంలో
ఎవరికైనా చేతనైన ఉపకారమేస్తూ ప్రాచుర్యం
కోసం ప్రాకులాడకుండా ఎంతటి కష్టాలనైనా
చిరునవ్వుతో ఎదుర్కొన్న ధీశాలి. తెలుగును
తెలుగుగా ఉంచాలని నిష్కపటంగా నిక్కచ్చిగా
చెప్పిన మహానుభావుడు. చక్కటి పాండిత్యం,
కవితాశక్తి కలిగి ఉండికూడా అజ్ఞాతంగా ఉండి
పోయిన ఎందరో మహానుభావుల్లో ఆయనొకరు.
సాహిత్యపరమైన పత్రికను ఎన్ని కష్టనిష్ఠులారా
కోర్చియైనా నడపాలనేది ఆయన జీవితంలో పైకి
చెప్పుకున్న వాంఛ. ఆయన సంస్కృత సంచిక
ఆయనకు మా చిన్ని క్షాపిక.

ఆయన శక్తిసామర్థ్యాలలో అణుమాత్రమే ఉన్నా
ఆయన ప్రారంభించిన సమాలోచన చిరకాలం
నడపాలనేదే మా వాంఛ. కొద్దిమంది సాహితీ
మిత్రుల సహకారంవల్ల అది సాధ్యపడుతోంది.
ఈ సహకారం మరికొంచెం అధికంగా లభిస్తే
సమాలోచన ఇంకా సుందరంగా మీ ముందు
ఉంటుంది.

సమాలోచనలో చేసిన విజ్ఞప్తికి వెంటనే స్పందించి
ప్రాచీన సాహిత్యంపై రచనలు పంపించారు.
రాబోవు సంచికల్లో ఆ మంచి రచనలు ప్రచురణ
అవుతాయి. వాతకుల ఆదరాభిమానాలకు
కృతజ్ఞతలు.

— సంపాదకుడు

వ్యవస్థాపకులు కీ॥ శే॥ విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రిగారి సంస్మరణ సంచిక

★ స మూ లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

సాహితీమూర్తులు, వేదవిదులు, రసహృదయులు

బ్రహ్మశ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రిగారి ప్రథమ వర్ధంతి సందర్భములో

స్మృత్యంజలి

తే॥ శ్రీ బులుసువంక నారాః కీర్తిరణ
పదయమూర్తి సీతారామశాస్త్రివర్య
గదచ నొక వత్సరమ్ము సీతాలగర్భ
మందు నైనను విన్నెట్లు మరువగలము

తే॥ విస్తులంబై వ పైవ వండిచ్చ గైదు
వీ సమాలోచనమ్ము నందిస్త వక్ష
వృత్తిక హంసాదు కల్లుమ బహువిధముల
జ్ఞప్తి చేయుచు మందు మాస్వాంతమందు

పీ॥ వేదవేదాంగ వద్విజ్ఞానినై యుండి
శ్రీ వేదవిదుల బోషించినావు
కవికాచమక్కుతిన్ కమవీయ కావ్యమూర్
సృష్టించి నీవు విశేషముగను
వీరేశలింగ వద్విద్యాలయంబున
నాచార్యవదవిచే వలరినావు
తెలుగు విద్యార్థికి వెలుగువిచ్చెడి పైవ
వండిచ్చ గైద్ వేర్పరచినావు

తే॥ సుంక మొగమాటమును లేక స్వాంతమందు
నత్యము వచించువట్టి వికాలహృదయ
సారసాక్షిడు సీతాత్మకాంతి వీయ
ప్రార్థనముసేతు మెవ్వేళ భావమందు

ఉ॥ కాంతవిగర్భ భావజననమ్ముతి సాత్విక సామరవ్య ఏ
ద్ధాంతములన్ మహోన్నతవతుంబున సాగివధీవికాల వీ
యంతటి దర్శనమూర్తివిక నారయలేమని దుఃఖపూరిత
స్వాంకులమైత్వదా త్తకును కాంతిని గోరెదమీ మహోదయా

వంతత మిట్టి సజ్జనుల సచ్చరిక శ్రవణానుకర్తి వ
ర్ధంతి మహోత్సవంబుల విరాజితయును తెనువారు సు
స్వాంతముకోడ నిట్టిగుణవంతుల మార్గమునం జరించి డీ
మంతులుమెచ్చురీతి ముజామార్గమునం బయవింతుగావుతన్

— శ్రీ బులుసు వేంకట రామమూర్తి

1. కర్పూర వసంతరాయలు కావ్యంలో ఛందోవైవిధ్యం

—శ్రీ పోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి, ఎం.ఎ., ఎం.ఫిల్.,

గద్యం, పద్యం, గేయం, వచనకవిత్వముడలైన కవిత్వా వాహిక అన్నింటిలోనూ హృద్యమైన రచనలు చేసి, జ్ఞాన వయోవృద్ధులైన వందల ప్రకాండల ప్రకంసాశీస్సుల నందుకొన్నప్పటికీ, “ఎన్ని తెన్నుల కైతకన్న వివారించి నన్ను పాటలోపల స్వేచ్ఛా ప్రాణాలు గల వండు” అంటూ, గేయం పట్ల తన మన్న మక్కువను వెల్లడించిన గేయకవి కాని. నారాయణ రెడ్డిగారు. వారు నాగార్జున పాగరం, విశ్వనాథ నాయకుడు, కర్పూర వసంతరాయలు లాంటి అనేక గేయకావ్యాలు రచించారు. ‘కనిష్ఠికాధిష్ఠిత కాళిదాసు’ అన్నట్లుగా వాటన్నింటిలోకీ ‘కర్పూరవసంతరాయలు’ తలమానికం. నారాయణ రెడ్డిగారి రసస్థి ప్రపంచ మంతా ఏకత్ర రాశీభూతమైవున్న కళా ఖండ మది. ఆ కావ్యానికంతటి ప్రశస్తి రావటానికి కారణాలు అందులోని ఇతి వృత్తం, దాన్ని ఆనన్య పాధ్యంగా నిర్వహించిన రెడ్డిగారి కవన చాతుర్యం. ఈ చాతుర్యంలో అనేక కోణాలున్నాయి. వాటిలో ఛందోవైవిధ్య మొకటి.

పద్యాలలో ఛందస్సు వృత్త జాత్యుపకాత్యాది భేదాలలో నడుస్తుంది. కాగా, గేయాలలో త్రిశ్ర, చతురశ్ర, ఖండ, మిశ్రాది గతులలో నడుస్తుంది. త్రిశ్రగతిలో ఒక్కొక్క పాదంలో మూడు మాత్రల గణాలు నాలుగు, చతురశ్రగతిలో నాలుగు మాత్రల గణాలు నాలుగు, ఖండగతిలో ఐదు మాత్రల గణాలు నాలుగు, మిశ్రగతిలో మూడు + నాలుగు + మూడు + నాలుగు మాత్రల

గణాలు వుంటాయి, కొన్ని గేయాలలో ఏటికి రెట్టింపు - పాదానికి ఎనిమిది గణాలు వుంటాయి. నాలుగు గణాలన్న పాదాలలో ప్రథమ తృతీయ గణాద్యక్ష రాతవ, ఎనిమిది గణాలున్న పాదాలలో ప్రథమ సంచమ గణాద్యక్ష రాతవ యతి చెల్లుతుంది. యతికి బదులుగా ప్రాస యతిని గూడ పాటించవచ్చును.

నారాయణ రెడ్డిగారు తమ ‘కర్పూర వసంతరాయలు’లో ఈ గతుల నన్నింటిని ప్రయోగించారు. కొన్ని సందర్భాలలో ఏటికి భిన్నమైన గతులను గూడ ప్రయోగించారు. అంటే పాదంలో నాలుగు గణాలవ బదులు ఒకటి, రెండు, మూడు గణాలను మాత్రమే ప్రయోగించిన సందర్భాలున్నాయి. కొన్ని చోట్ల ఒక్కొక్క గణంలో మాత్రమే పెంచటమూ, తగ్గించటమూ చేశారు. వారు ఈ ప్రయోగాలను ఉద్దేశపూర్వకంగానే చేశారు.

ఐదు అక్షరాల ఈ కావ్యంలో మదనోత్సవం నుండి అవమాత్యాచుతి వఱకు అనేక ఘట్టాలున్నాయి. రెడ్డిగారు ఒక్కొక్క ఘట్టం మోతినప్పుడు నిత్యంగా కాదుగాని, వికల్పంగా - ఒక్కొక్క గతిని మోలుస్తూ కథ కొక సందర్భాన్ని సమకూర్చారు.

* * * * *
జయ జయ సమగ్రాంధ్ర
సగ్వం సహభార
సంభరణ శేషహిరూపా!
పరిపంథి స్వపతి దో
ర్బల కంఠ మంథనా
వరమందరాద్రి స్వరూపా! (పుట. 81)

చైత్రకుడ త్రయోదశి, మదన పూజా రంభ సమయంలో కొండపిటి ప్రభువు వమరగిరి రెడ్డికి మాగధులు వలికే ఈ కైవారాలతో కావ్యారంభం జరిగింది. ఈ ఘట్టంలోని గేయ ఖండా అన్ని ఖండగతిలోనడిచాయి.

ఆ సందర్భంలోని వసంత రామల సౌందర్యాన్ని, ఆతని వెనుక బారులు బారులుగా వస్తున్న ఆశ్వినాది దళాలను, కాటయ వేముడిని, పారులను రెడ్డిగారు మిశ్రగతిలో వర్ణించారు.

పాలసంద్రపు నరుగు తరగలు
పరిమళించిన సురగజముపై
స్వారి నెడలు శచీశ్రీయను
స్మరింపించె వసంతరామడు. (పుట. 88)

విరావతాన్ని అధిరోపించిన దేవేంద్రుడిని గుర్తుకు తెస్తున్న వసంతరామల రాజసమూర్తిని ముగ్ధాంగ నలు అంతఃపుర గవాక్షాలనుండి తిలకిస్తున్న దృశ్యం త్రిశ్రగతిలో నడిచింది.

ఒక్క తలుపు రెక్క తీసి
పియారముగ అణు మధ్యలు
మధ్యలు తిలకించినారు
మహీశ్వరుని యువమూర్తిని (పుట. 85)

రాజా, రాణి, కాటయ వేముడు నగరి తోటలోని తియ్యమామిడి చెట్టుకింద నిర్మించబడిన వేదిక దగ్గరకు వచ్చారు. వావ ముడులిద్దరు సరససల్లాపా లాడు కొన్నారు. ఈ సందర్భం మిశ్రగతిలో నడిచింది.

కాళిదాసు శకుంతలను పా
లాలు నేర్చెడు బావగారూ!
మీ రసజ్ఞత మదనదేవ స
మీ ప వర్తిని కాదనెదరా? (పుట. 88)

తర్వాత వమరగిరి మాచూర్తివలెన విప్రమండల నూచన వనుగురించి గణపతిని, వర మేశ్వరుడిని, మున్నగుడిని

తూటించాడు. ఈ తూటా విశేషాన్ని
త్రిశ్రగతిలో నడిచాయి.

గుప్పెడంత కంకణు పాడి
గుప్పెను అచ్చరంపైన
దోసె దన్ని తూపు రెత్తి
పోసెను మధుమూర్తిపైన. (పుట. 38)

తొమ్మిది రోజులు జరిగిన మదనోత్స
వాలో జానపదులాలపించిన గీతి విశేష
అను, నృత్య నృత్యాలను రెడ్డిగారు చతు
రశ్రగతిలో వివరించారు.

జాడర జాడర జాడర యంచును
'చర్చరి గీతులు' పాడెను వారలు
ద్రుత తాళమృగ ధంతక ధంతక
ధుంధుం కీట యని ఆడెను వారలు.

(పుట. 40)

చైత్రశ్రాద్ధ మసాడు నగరోద్వానంలో
జరిగిన నాట్య ప్రదర్శనలో కమారగిరికి
అవమా సుందర్శన మైంది. ఈ ఘట్టాన్ని
రెడ్డిగారు ఖండ గతిలో నడిపారు. కొన్ని
గేయఖండాలో వివరి గణం పంచమా
త్రలది. కాగా, మఱి కొన్నింటిలో
త్రిమాత్ర, ఏకమాత్ర గణాలున్నాయి.
చైత్ర శ్రాద్ధ మసాడు జానువెన్నెల రేడు
ఉదయించినాడదో మదనునకు సైదోడు
(పుట. 41)

....

ఇంతలో యవని కాభ్యంతరమున నుండి
వినిపించె నాద్యమేళమ్మ
తోటలో నిదుర మత్తుననున్న గడ్డి పో
చలులేచి చూచినవి గుమ్మ. (పుట. 43)

...

గరుడుని గరుత్తుంటు కరమాలె త్రి పతాక
హస్తముద్రను చూపినది నరకి
(పుట. 48)

రాజా అవమా సౌందర్యా కృష్ణుడు,
తల్లిగన్న పంచప్రాణుడయ్యాడు. విరళ
వేదన వలన నిద్రప దూరమైనాడు.
అతని ఈ స్థితి త్రిమాత్ర గణాలో
నడిచింది.

నేల నిదురవోయె
నింగి నిదురవోయె
గాలి నిదురవోయె రేడో
కండె అడరిపోయె. (పుట. 59)

కమారగిరి అవమా సమేతుడై అహో
బల దక్షవాటికాది పుణ్యక్షేత్ర పర్యటన
చేసి వచ్చాడు. రాణి స్థానంలోవున్న
అవమా చూచి ప్రజలు గుసగుసలాడుకొ
సాగారు. మఱునాడు కాటయ వేముడు
కమారగిరి వద్దకు వచ్చి, తాను తలపెట్టిన
తైత్రియాత్రను గుఱించి వివరించాడు.
ఈ వివరణ నంతటిని రెడ్డిగారు త్రిశ్ర
గతిలో నడిపారు.

విజయనగర మెప్పుడు కొండ
వీటి ప్రక్కలో బల్లెము;
దానికి సైదోడుగ ను
ల్లాను బహమనీ రాజ్యము.
(పుటలు. 109, 110)

మొట్టమొదట అవమా నాట్యానికి
మృద్ధుడైన రాయడు తర్వాత కాలంలో
ఆమెతనూ లావణ్యానికి దాసుడయ్యాడు.
అతని జీవిత నాకకు లభమ చుక్కాని
అయింది ఆమె అతనికి పంచభూతస్వరూ
పిణిగా కనిపించిన తై వాన్ని రెడ్డిగారు
ఖండగతిలో నిరూపించారు.

పృథ్వి నాయమ జఘన పీతమ్మనం జూచి
జల మామె కంటిపాపల లోతులంజూచి
తేజమ్మ నామె ముఖ రాజీవమాన గాంచి
వాయుగతి నామె విశ్వాసముల

గుర్తించి

అకాళ మామె మధ్యము నందు గమనించి
నిధిల సృష్టికి అవమానే ప్రతీకగ నెంచి.
(పుట. 114)

యౌద్ధయాత్రిను విజయవంతంగా
మరించుకొని వచ్చిన కాటయ వేముడు
రాజాగారి పరిస్థితిని, రాణి దుస్థితిని
తెలుసుకొని, కమారగిరికి హితబోధ

చేశాడు. ఈ బోధ త్రిశ్రగతిలో నడి
చింది.

మీకు చెప్పదగిన శక్తి
నాకు లేదు మహా ప్రభూ!
అయిన నొకటి రెండు మాట
లన సాహస మొనరించెద.

...

మానలేని ఒక వేదన
చే నిషిడ్డమౌన యగుచు
మహారాజ్ఞ యేమి చెప్ప
మంచము పట్టెను బావా! (పుట. 127)

కాటయ వేముని బోధ, అభ్యర్థనల
ఫలితంగా తప్పనిసరై కొలువు కూటానికి
వెళ్ళిన రాజా 'అవమా కాలు బెణికిం'
దనే వార్త విని, కొలువు కూటాన్ని
వదిలి, ఆమె సన్నిధికి వచ్చి -

ప్రియా! నీదు కాల్యాత్రమె
బెణికి పోవలేదు నుమా!
నా జీవ నవామృత భాం
డమే లోగికినది అవమా! (పుట. 134)

అంటూ బాధ పడ్డాడు. అతనికి తన
పట్లగల అభిమానానికి, అతని పసిపిల్లవాని
మనస్తత్వానికి పొంగి పోయిన అవమా -

వెన్నయైన గట్టి వడుట
యొన్నది గానీ స్వామీ!
మెత్తదనము దప్ప మీదు
చిత్తిము అన్య మెరుంగదు
నేను పునర్జన్మ మెత్తి
లేని ప్రభూ! రసికతా మ
హాలయమా మీ యువహృద
యముగా జన్మింతు గాత (పుట. 136)
అంటూ తన కృతజ్ఞతను తెలుపుకొన్నది.
ఇదంతా త్రిశ్రగతిలో నడిచింది.

అవమా కోసం కమారగిరి కొలువు
కూటాన్నే వదిలివెళ్ళాడనే వార్త రాణి
హృదయానికి విషవాయు వీచిక లాగా

సోకింది. చిచ్చురేటండానే కాల్చితేనే
చింతతో సుగమైన రాణి నాక్యాసించ
టానికి కాటయవేమడు వచ్చాడు. ఆమె
తన మనోవ్యధ నతనికి విన్నవించుకొన్నది.
ధర్మకాస్త్ర జగత్తుకి మణిదర్పణాలైన
ఆమె కరుణోదాత్త వాక్కులను విన్న
వేమడు ఆమె నోదార్పాడు. ఈ ఘట్ట
మంతా మిత్రగతిలో నడిచింది.

ఇన్ని నాళ్ళుగ నాయెదను వహి
యించు బాధను దాచియొంచితి
ఈ దినమ్మన మాత్ర మన్నా!
ఏంకో చరియించి పోయితి (పుట.189)

... ..

మనది ఒక గుత్ సంప్రదాయము
మన చరిత్రము శ్రవణ పేయము
మన కలమ్మన కింత వరకును
మహి సంతోషమె ధ్యేయము.
(పుట. 140)

కాటయవేమడు ముల మమారగిరి
వద్దకు వెళ్ళి, హితోపదేశం చేశాడు. రెడ్డి
గారు ఈ బోధలో కొంతభాగాన్ని
ద్వితదనడకలోనూ, మరీకొంతభాగాన్ని
ఖిడగతిలోనూ నడిపారు.

భూదేవి కపరావతారమా రాణి
పోగిలి మంచము పట్టె నో మహిళాని!

... ..

నుడిలోని అవకలి బడిసిపడె నామె
కడసారి మిను జూడె కాంక్షించె నామె

... ..

కడకు దేశమ్మ కొరకైనను సరే మీరు
అర్థాంగ లక్ష్మి నోదార్పగా పోవలయు.
(పుట. 142)

కాటయవేమని బోధ విధిమైంది.
అవమ రాజవద్దకు వచ్చి, రాణిసన్నిధికి
వెళ్ళవలసిందిగా అరడికి చెప్పింది. రాజా
అవమపట్ల తనవగల ప్రేమారితగాన్ని

విస్పష్టంగా అమెకు వివరించాడు. ఈ
సందర్భం మొత్తమూ మిత్రగతిలో నడి
చింది. ఐతే, ఇందులో చతుర్మాత
గణాలు మూడున్న నడక పుష్టంగా
కనిపించటం విశేషం.

ఎవ రెంతగ నన్నకు రను
ణీ! నా చిత్తము మారదు
నీడు సాహచర్య చిక్కి
ర్నా దాహము చల్లారదు

....

దేశ మేమైనను సరి
యే; కళి బింబ ప్రతి నిం
బమ్మగు నీ యానన నిం
బమ్మ కరణ్యమ్మ నాకు.

(పుటలు. 144/145)

ఒక ఆరరాత్రి రాణి రాజాగారి కేళి
సౌధరత్న ప్రాంగణానికి వెళ్ళి, అవమను
పిలిచింది. అవమవచ్చి, రాణిని చూచి, ఆళ్ళ
ర్యచకిత అయింది. ఆమెకు పాదాభివంద
నంచేసి, వల వల యేడ్చింది. రాణి ఆమెను
లేవజెత్తి, పైటలో ఆమె అక్రమమును
కుడిచింది. 'రాణి వచ్చిన పనిని నెల
వేర్చటానికి తన ప్రాణాంతనా సరే,
అర్పిస్తా' నని అవమ వాగ్దానం చేసింది.

అప్పుడు రాణి -

నీపయిన్ ఒక ఘోరభారము
మోహగా వచ్చితిని కల్లి!
పాత ముండువో నీట ముండువో

వాధ్యతను గమనించి కల్లి! (పుట. 149)
అని ప్రారంభించి, 'రాజాను విడిచి
ఎక్కడికైనా వెళ్ళిపోవలసింది' గా
ప్రారేపించి, తన మందిరానికి వెళ్ళి
పోయింది. ఆ మాటలను విన్న అవమ
తన యెదలో పిడుగుపడినట్లుగా చలించి
పోయింది.

ఎటుల వాగ్దానమ్ము తీర్తును
ఎటుల రాయని నీడు నేర్తును

ఎందు కీ హృదయమ్ము నిచ్చితి
వీళ్ళరా! ఈ సానిదానికి! (పుట. 151)

అంటూ విలపించింది. చివరికొక నిర్ణయా
నికి వచ్చింది. ఉజ్వలమైన ఈ ఘట్టాన్ని
రెడ్డిగారు మిత్రగతిలో నడిపారు.

ములువాడు అవమ తన రమ్యశరీరం
నుండి చండికా భయద సౌందర్యకాం
తులు పిసాలించే విధంగా, వరమ కివుని
లాగా అలంకరించుకొని నాట్యంచేసింది.
వమారగిరికి ఆమెలో అపర సంధ్యా
మూర్తి దర్శన మిచ్చాడు. ఆమె నాట్యం
చేస్తూనే ఒడిలోనుండి పిడి బాకునుతీసి,
తన యెదలో పొడుచుకొని, కేలపై వత్తు
మాలిపోయింది. రాజా చిహ్నాలనలేచి,
ఆమె వద్దకు వెళ్ళాడు. అతని కామె
మఖంలో రామ గ్రహగ్రస్త చంద్ర
వింశాంతస్థ చరమ కళ కనిపించింది.
అతడు ఆ బాకు నూడబెరికాడు. దాని
పిడికొక లేఖ చుట్టివున్నది. రాజా అందు
లోని రక్తసిక్తాక్షరాను చదివాడు.
అవమా సందేశాన్ని చదివిన వమారగిరి
రెడ్డి బాగ్గుతుడైనాడు. ఈ ఘట్టమంతా
ఖండగతిలోనే నడిచింది.

ప్రభుని కన్నులకు కన్నుడె

నపుడు కొండ పి

దును మహారాజ్ఞ యను జన

మహాంభోధియను. (పుట. 155)

ఈజోబాలో కొండపిటిలో పిచేగాలులు
అవమ అందల ఝుగఝుగత్కారాలను
వినిపి స్తుంటాయంటారు రెడ్డిగారు.

జయ జయ సమగ్రాండ్ర

సర్వం సహభార

సంభరణ శేషహిరూపా! (పుట. 81)

అంటూ ఖండగతిలో కావ్యాన్ని ప్రారం
భించిన రెడ్డిగారు.

(తరువాతి రక పేజీలో)

2. హరిగోవిందా!

(అదికంకరులచారి భజగోవింద స్తోత్రానికి తెనుగుసేత)

—శ్రీ వైద్యం వేంకిటేశ్వరాచార్యులు

1. భజగోవిందం భజగోవిందం
భజగోవిందం మూడమలే :
సంప్రాప్తే పన్నిహితే కాలే
నహివహ రక్షతి దుకృష్ణ కరణే ||భజ||

1. హరిగోవిందా హరిగోవిందా
హరిగోవిందా అనరా మందా :
మరణాసన్నః తతానిన్, వ్యా
కరణ మ్మించుకయున్ కావదురా ||హరి||

2. మూఢాః జహీహ దనాగమ తృప్త్యాం
కురు సద్బుద్ధిం మనసి విత్తృప్త్యాం
యల్లభనే విజ కర్మోపాత్తం
విత్తం తేన వినోదయ చిత్తమ్ ||భజ||

2. మూఢాః పదలుము దనదాహమ్మును
వీడుము కోరికలను చిత్తమ్మున
పొందెడు కర్మఫలితమున దనమును
చెందుము దాననె మోదము మనమున||హ||

3. నారీ స్తవభర నాభిదేశం
దృష్ట్వామాగా మోహావేశం
ఏకన్మానన వసాది వికారం
మనసి విదారయ వారం వారిమ్ ||భజ||

3. పనితావటుకున నాభిపవేశము
కనుగొని పొందకు మోహావేశము
తనువిది మాంసవసాది వికారము
మనసున ముమరి ఎయి విదారము ||హ||

4. వశినీ దళగత జలమతి తరళం
తద్వత్ జీవిత మతిశయ చవలం
విద్ధి వ్యాధ్యభిమానగ్రస్తం
లోకం లోకటాతంచ సమస్తం ||భజ||

4. జలజదళముపై జలనిందువువలె
నిలుకడలేవిది జీవితమంటే
ఎరుగుమురాః లోకమ్ము సమస్తము
దురభిమాన దుఃఖగ్రస్తము ||హరి||

5. యావద్విత్తోపార్జవ వక్తః
తావన్నిజ పరివారో రక్తః
వశ్చాత్ జీవతి జర్జరదేహే
వార్తాం కోఽపి న వృద్ధృతిగేహే ||భజ||

5. ఎందాకుండునో దనార్జవంబులు
అందాకే పరిజన ప్రేమంబులు
ఒండ్లో జవసత్త్వాలడుగంటిన
ఇండ్లో విన్నదిగేవారండరు ||హరి||

6. యావత్ వవనో వివవతి దేహే
తావత్ వృద్ధృతి కుళం గేహే
గతవతి వాయో దేహాపాయే
భార్యా విధ్యతి తస్మిన్ కాయే ||భజ||

6. ఒండ్లో ఊపిరి ఉండేవరకే
ఇంట్లో కుళంప్రశ్నలు వేతుచు
ఒండ్లో ఊపిరి పోతే భార్య
ఇంట్లో ఉంచదు శవమును, భయపడి ||హ||

7. బాలస్తావత్ క్రిడానక్తః
తరుణస్తావత్ తరుణేనక్తః
వృద్ధస్తావత్ చింతానక్తః
పంమే బ్రహ్మణి కోఽపి నవక్తః ||భజ||

7. పసికవమందున ఆటలు పాటలు
మిసిమి పడుసులో మెలితలమోటాలు
మువలితనములో చింతల మోటాలు
హసదు పరబ్రహ్మము గమపెన్నరు ||హ||

8. కాలే కాంతాః కస్తే పుత్రః :
సంసారోఽయమరీష విచిత్రః
కస్య త్వం వాః కుత ఆయాతః
తత్త్వం చింతయ తదిహితాతః ||భజ||

8. ఎవ్వతె పెళ్ళాం : ఎవదో దిడ్డడు :
ఈ సంసారమ్మెంతో చిత్రము:
ఎవరివాడ వెటునుండి వచ్చితివి
తత్త్వమెరుంగర తమ్ముడ ఇక్కడె ||హ||

9. పత్సంగత్వే విస్సంగత్వం
విస్సంగత్వే విరోహత్వం
విరోహత్వే విశ్చల తత్వం
విశ్చల తత్వే జీవన్ముక్తిః ||భజ||

(4వ శేటి తరువాయి)

శేటికిని అకుమ అందల యుగత్కారముల
వినిపించు కొండవీటను వీచు వాయువులు
కొమరగిరి చరితమ్ము కొండ వీటను శిశిర
మును సైతము వసుంతముగ రూపుగట్టించు
కొండవీటను పాడుకొన్నట్టి మట్టిలో
సైతమ్ము కర్పూర సౌరభమ్ములు వీచు.
(పుట. 156)

అంటూ ఖండగతిలోనే భక్యంగా ముగిసి
చారు.

ఈ విధంగా డాక్టర్. సి. నారాయణ
రెడ్డిగారు కర్పూర వసుంతరాయల
కథారథాన్ని వివిధగతులలో నడిపారు.
దానివలన ఆ కథ ఒక్కొక్క ఘట్టంలో
ఒక్కొక్క నడక నడుస్తూ, ఒక్కొక్క
అయిదు ప్రదర్శిస్తూ పొగింది. రసజ్ఞపాఠక
మనోనందన వనాలలో కర్పూర సౌరభా
లను గుబాళింప జేసింది. కర్పూరవసుంత
రాయలు నారాయణ రెడ్డిగారి రసమయ
హృదయానికి పతాక; వారి కనక కళా
ప్రావీణ్యానికి ప్రతీక.

1. ఎమెస్కో ప్రచురణ, బాన్. 1972.
(* *)

17. ముందర అగ్గియు - వెనుకవ నూర్చుకు
రాతిరిలో మోకాళ్ళకు గడ్డము
చేరి విన్నమూ చెట్లవిశాసము
ఐనా తెగదుగ : అకాపాళము   హరి

18. కురుతే గంగా సాగర గమనం
వ్రత పరిపాలన మధవా దానం
జ్ఞాన విహీన స్పర్శ మలేష
ముక్తిం నభజతి జన్మకలేన ||భజ||

18. గంగాసాగర వంగమ యాత్రలు
నోములు దానమ్ములు గావించియు
జ్ఞానవిహీనుం డన్ని మతమ్ముల
ము క్రివిటొందకు జన్మశతమ్ముల॥హరి

10. మరమందిర తరుమూల వివాసః
శయ్యా భూతల మణివం నావః
పర్వ పరిగ్రహ భోగ త్యాగః
తస్య ముఖం వ కరోతి విరాగః ॥భజ

10. వానము గుఱు-చెట్ల మొదళ్ళే
పానుపు నేరే-వప్తము తోరే
నిఖిల పరిగ్రహ భోగశ్యాగము
సుఖమిడు నెంతో నిట్టి విరాగము ||హరి

20. యోగరతోవా భోగంతోవా
 పంగరతోవా పంగ విహీనః
 యన్య బ్రహ్మణి రమతే చిత్తం
 నందతి నందతి నందత్యేవ ||భు||

20. యోగే ఆయినా భోగే ఆయినా
సంసారయినా పన్నాసయినా
ఎవని మనసు బ్రహ్మమును రమించునో
అత డమితానందమున వసించును ॥హరి

21. భగవద్గీతా కించి దదీతా
గంగాజలంబ కణికా వీతా
నక్కదపి యేన మురారి సమర్థా
తస్య యమః కిం కురుతేదర్శామ్ ||భజ

21. కించి తెనను గీతాగవము
కొంచెమ్మైనను గంగాపానము
అంచితముగ నొకవరిహరి అర్చులు
అచిరించ మండపు యమదర్పణ ||హరి
22. పునరపి జననం పునరపి మరణం
పునరపి జననీ జరరే శయనం
ఇహ సంసారే బహు విస్తారే
కృపయాపారే పాపహమరారే ||భజ
23. మళ్ళి మళ్ళి పుట్టుట గిట్టుట
తల్లి కడుపులో మళ్ళి ఉండుట
సంసారమ్మిడి చాల దుస్తరము
కంసారీ కృపగనుమ నత్వరము ||హరి
24. రథ్యా కర్పట విరచిత కంఠః
పుణ్యపుణ్య వివర్ణిత వంఢః
యోగీ యోగ వియోజిత చిత్రో
రమతో బాలోన్మత్తవదేవ ||భజ
25. దారిబడిన పేలికలను దారిది
పుణ్యపాప విస్ఫురగాగలవారై
యోగమునందే యోగి రమించును
కుటువానివలె పెట్టివానివలె ||హరి
26. కన్యం కోఁహం కుత ఆయాతః
కా మే జననీ : కో మే తాతః
ఇతి పరిభావయ నర్వమసారం
విశ్వం త్యక్త్వా స్వన్నవిదారం ||భజ
27. ఏవెవ్వరు : నేనెవ : రెటువచ్చితి :
నా అమ్మెవ్వరు : నా అబ్బెవ్వరు :
అతోచించిన అంతా స్వన్నము
లాంటిది విశ్వము వదలుము వట్టిది ||హరి
28. త్వయి మయి నర్వత్తైకో విష్ణుః
వ్యర్థం కువ్యసి మయ్య నహిష్టుః
భవ నమచిత్త స్పర్వత్రత్యం
నాంచన్య చిరాద్యతి విష్ణుత్వమ్ ||భజ
29. ఏలో నాలో అంతట విష్ణువే
ఓర్వలేని ఏకోనము వ్యర్థము

- అంతట నమభావుడనై ఉంటే
అవ్వదే విష్ణుత్వమ్మనుభవమగు ||హరి
28. శ్రతౌ మిత్రే పుత్రే బంధౌ
మా కురు యత్నం విగ్రహ సంధౌ
నర్వన్మిన్నపి వశ్యాత్కావం
నర్వత్తోత్పుజ భేదజ్ఞానం ||భజ
29. శ్రతురు హితురు సుకుండు బంధువని
విగ్రహ సంధుల యత్నము చేయకు
అందరి యందున ఆత్మనే చూడుము
భేదభావ మంతట విడనాడుము ||హరి
27. కామం క్రోధం లోభం మోహం
త్యక్త్వాత్మానం భావయకోఁహం
అత్యజ్ఞాన విహీనా మూఢా
స్తే వచ్యంకే నరక విరూఢాః ||భజ
27. కామము క్రోధము లోభము మోహము
వీడి విచారింపుము నేనెవరని
అత్యజ్ఞాన విహీన మూఢులకు
యమలోకములో ఎన్నో గోడులు ||హరి
28. గేయం గీతా నామనహస్రం
ర్యేయం శ్రీవతి రూపమజస్రం
నేయం నజ్జన సంగే చిత్తం
దేయం దీన జనాయచ చిత్తం ||భజ
29. పాడుము గీతానామ నహస్రము
చూడుము మది హరిరూపమజస్రము
చేయుము నజ్జన సాంగత్యమ్మును
ఈయుము దీనులకొఱకు ధనమును||హరి
29. పునరపి రజసి పునరపి దివసః
పునరపి వక్షః పునరపి మాసః
పునరవ్యయనం పునరపి వర్షం
తదపి వముంచ త్యాగామర్షం ||భజ
- (ఈ శ్లోకం ఉత్తరదేశ ప్రభుల్లో కొన్నిట
కన్పిస్తుంది)
30. రేలు వవళ్ళు దినాలు వక్షమ్ములు
నెల లయనమ్ములు మరి వర్షమ్ములు

- మళ్ళి మళ్ళి వచ్చెను వెళ్ళెను
బనా ఆళామర్షము క్రుళ్ళుదు ||హరి
30. ముఖతః క్రియతే రామాభోగః
వశ్యాద్దంతః శరీరే రోగః
యద్యపి లోకే మరణం శరణం
తదపి వముంచతి పాపాచరణం ||భజ
30. తగులుకొంటే మగువను మోహమ్మున
తెగులు కలుగునయ్యో దేహమ్మున
అందరకును భువి మరణమే శరణము
బనా వదలరు పాపాచరణము ||హరి
31. అర్థ మనర్థం భావయ విత్యం
నాన్తి తతస్సుఖ లేకః సత్యం
పుత్రాదపి ధనభాజాం భీతిః
నర్వత్తైషా విహితారీతిః ||భజ
31. ధనమే అనర్థమనుకో విత్యము
దాన లేదు సుఖమింతయు సత్యము
ధనికుడు కొడుకునకై నను భయవడు
ఓనరును ఈవిధ మంత పెల్లపుడు||హరి
32. ప్రాణాయామం ప్రత్యాహారం
నిత్యానిత్య వివేక విచారం
జాప్యసమేత నమాది విధానం
కుర్వపదానం మహదపదానం ||భజ
32. ప్రాణాయామము ప్రత్యాహారము
నిత్యానిత్య వివేక విచారము
జాప్య సమేత నమాది విధానము
హెచ్చరికగ నిశ్చలముగ నేయుము||హరి
33. గురు చరణాంబుజ నిర్మల తక్తః
సంసారా దచిరాద్భవ ముక్తః
సేంద్రియ మానస నియమాదేవం
ద్రక్ష్యసి విజహృదయస్థం దేవమ్ ||భజ
33. గురు పాదాంబుజ భక్తుడ వగుమా
త్వరగా భవభయ ముక్తుడవగుమా
ఇంద్రియముల మది నిగ్రహించుమా
హృదయస్థిత వరమాత్తుని గాంచెడు||హరి
- * స మా ప్తం *—

3. శ్రీశ్రీకి తిలక్ కూ భేదసాదృశ్యాలు

—డాక్టర్ మిరియం రామకృష్ణ

‘కవితారహస్యం కవికే తెలుసు’ నని తిలక్ యెబ్బకూ కాలిదాసునుంచి శ్రీశ్రీ వరకూ నలుగురు కవుల్ని కేర్చొన్నపుడు కనీసం వారంతా ఒక కాలానికి కానీ ఒక ఆలోచనాధారమే కానీ ఒక దృక్పథానికి కానీ చెందినవారు కారని మనకు తెలుసు. కృష్ణకాస్త్రీ భావకవి; శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ కవి. అయినా ఇద్దరిలోనూ ఉన్న కవితాశిల్పం అసమానమైనదే. ఈ శిల్పాన్నే తిలక్ ‘రహస్యం’ అంటున్నాడనిపిస్తుంది. ఈ శిల్పంలో చేరని అనేకం ఉన్నాయి. ఇమేజరీ, వర్ణనలు, మాటలశక్తి, పదును, అర్థవంతమైన చిత్రణ, బౌచిత్వం, అంత్యప్రాసలు, మాటల కూర్పు వంటివి శిల్పంలోనే చేరతాయి. ఉపయోగంకా రాని బట్టి కాలిదాసును గొప్పకవి అన్నాం. వర్ణనచాతురిని బట్టి పెద్దన కవితా పితామహుడు, భావాభివ్యక్తిని బట్టి కృష్ణకాస్త్రీ భావకవి మూర్ధన్యుడు. పడునైన మాటలనుబట్టిశ్రీశ్రీ అక్షరలక్ష్యాధికారి. మరి తిలక్ దేనివల్ల అనితరసాధ్యమైన స్థాయినిండుకున్నాడు? అతని వ్యక్తిత్వం ఏవిధమైన శిల్పంలో ప్రకాశిస్తోంది? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పడం తిలక్ కవిత్యం పదివిన వారికవరికీ కష్టంకాదు.

తిలక్ తనభావాలకు సుష్టమైన ఆకారమిచ్చి, చిత్రలేఖనంలాగా పాఠకుల హృదయఫలకాలమీద నిల్పుతాడు. ఈ భావ చిత్రలేఖనం అతనికి పెన్నతో పెట్టినవిద్య. కవిత వ్రాయడాని కుపక్రమించగానే అతని దృష్టి అంతా మాట బొమ్మల మీదే ఉంటుంది.

“దారిపక్క చెట్టుకింద ఆరిన కంటటి విధాన కూర్చున్నది మునీగొంగ తె మూలు గెటూ ముసురుకున్న ఈగలతో వేగలేక; ముగ్ధుడట్టవంటి తల ముడుతలు దేరిన దేవాం కాంతిలేని గాజుకడ్డు తనకన్నా శవం నయం” వ టి మాట బొమ్మలు శ్రీశ్రీ కవిత్యంలో అక్కడక్కడా కనిపిస్తాయి. కానీ శ్రీశ్రీ భావ చిత్రాలతో అంతే మయిన కవికాదు. అతని దృష్టి అంతా భావవిప్లవం మీద అగ్నిమయి ఉంటుంది.

తిలక్ దృష్టిలో ‘కవిత కొత్త అనుభవాల కాంతిపేటికను తెరవాలి. కదిలించాలి. కవిత్వం అంతరాంతర జ్యోతిస్సే మల్ని బహిర్గతం చెయ్యాలి.’ అందుకే ఒక అద్భుతమైన అనుభవాన్ని కలిగించి, కదిలించడానికి తిలక్ ప్రయత్నించాడు సర్వదా, సర్వధా.

‘గాజుకరటాల వెన్నెల సముద్రాలూ జాబిళువ్వల అత్తరు దీపాలూ మంత్రలోకపు మద్యస్తంభాలూ నా కవితాచందనకాలా నుండర చిత్ర విచిత్రాలు’

అని స్పష్టంగా చెప్పబడ్డాయి తిలక్. “నా ఊహ చాంకేయమాల, రసరాజ్యదోల, నా ఊళ కేదారగౌళ గిరులు సాగరులు కంకేళికామంజరులు ఝరులు నా సోదరులు” అని చెప్పబడ్డ శ్రీశ్రీతో తిలక్ ను ఒక్కసారి పోల్చి చూస్తే ఎవరు చిత్రలేఖనానికి సన్నిహితులో ఎవరు సంగీతానికి సన్నిహితులో అర్థమవుతుంది.

నా విన్నవి కన్నవి విన్నవించగా మాటలకై వెదుకాడగ బోలే

అని

పుంభానుపుంభంగా

శృంగారావలంబి నిఘంటువుల దాటి

వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు విడిచి

ఛందస్సుల సర్వపరివ్యంగం వదలి

వడిగా వడి వడిగా

వెలువడినై పరుగిడినై

నాయెద నడుగిడినై

అని శ్రీశ్రీ ఒక కుడిగాలిలా వస్తూంటే తిలక్ -

ప్రతిమాటకీ శక్తిఉంది, వడును వుంది ప్రతిచిత్రణకీ అర్థంవుంది, బౌచిత్వంవుంది అంటూ

నిగ్రహప్రగ్రహాలు లేని భావాశ్వాసని బరిమీద వదలకు అని మలయమారు తలలా వీస్తూ మందలిస్తున్నాడు. చిత్రలేఖకుడికి ఉద్వేగం పెనికరాదు. రంగులతో వనిచేస్తూ రజజీయతను సృష్టించాలి. భావచిత్రాల రచనకు మాటలే రంగులు. ఆ మాటలు కూడా రూపకాలయి, ఉపమానాలయి, ప్రతీకలయి పనిచేస్తూ ఉండాలి. ఇటువంటిచోట పదబంధం లెక్కవగా పనికివస్తూఉంటాయి.

తిలక్ రచించిన ‘నెహ్రూ’ ఖండిక ఒక పెద్ద విషాదదృశ్యంగా రూపొందింది.

ఈకళ పువ్వులన్నీ వాచిపోయిన గోజు ఏకాంతంలో భూమి ధ్రువగళాలెత్తి వీడ్చినరోజు

తెల్లనిపావురం ఎండలో సామ్యవీలి పోయింది

తల్లిలేని పిల్లల్ని నడలోకి పిల్చేవాళ్ళు లేరు ఇలా మొదలవుతుంది ఈ ఎలిజీ. ‘నాగరికత నగరం మధ్య నడిరోడ్డుమీద మార్చి పోయింది’ అంటే ఇంతకన్నా విషాద చిత్రమేమొంతుంది!

‘స్వప్నకారిక అతనిచుట్టూ పరిత్రమిస్తున్నాయి’. కోటి కోటి ఎడల గెలావీలు అతని పాదాలు ముద్దిడు కున్నాయి. ఇవన్నీ బొమ్మలుగా మనకు కనిపిస్తాయి.

తిలక్ వినిరాకార భావచిత్రాలు కావు. నిరలంకార భావచిత్రాలు కావు. కఠినో పనిషత్ లో చూడండి.

నీడల కొండచిలువలు వెలుగురు
వందేళ్ళను మింగి
సంఘపు మురిచెట్టును చిట్టుకుని మత్తుగా
నిద్రపోయే సమయాన
మానవారణ్యంలోని పెద్దపులులు
జరికండువారు, బిరుదాంకితిమైన
కువర్ణపతకాలు ధరించి
నీటిలో సభాజేడికమీద కథాభివ్యక్తి
చేస్తున్నకాలాన

అంటూ సమయవర్ణన పొగుకుంది. ఆధునిక నాగరికతావిమోదాన్ని ఇంతగొప్ప భావచిత్రాల్లో రచించి ప్రదర్శించిన మహాకవి ఎవ్వడూలేడు. దీనిమందు శ్రీశ్రీ రచించిన 'నీడలు' వెల వెల పోతుంది. "యంగయుగాల దోపిడిలో నర నరాల రాపిడిలో వగదూరిన, పొగచూరిన కాసునాల జాడలు, జాలిజాచ్చు గోడలు, చూడు, చూడు నీడలు, నీడలు, పొగమేడలు" అంటూ శ్రీశ్రీ చిత్రకవిత్వ రచించగా తిలక్ కవితాచిత్రాలు రచించాడని చెప్పాలి.

నిరాకారమైన కొన్ని అనుభవాలకు తిలక్ ఆకారం కల్పిస్తూ భావచిత్రాలు రచిస్తాడు. ఇందువల్లనే తిలక్ ను అనుభూతి కవి అంటారు కానీ తిలక్ కవిత్వ మంతా అనుభూతికవిత్వమాత్రమేకాదు, అందులో స్పష్టమైన సామాజిక లేదా ప్రాపంచిక చైతన్యంకూడా కనిపిస్తుంది, అతడొక ఆలోచనాపరుడుగా కనిపిస్తూనే గానీ అనుభూతికవుల మనుకునే వారిలాగా ఉన్నాడల్లా కనిపించడు. ఉదాహరణకు 'రాత్రివేళ' అనే ఖండికను తీసుకుందాం.

ఇంతరాత్రివేళ ఈగానం ఎవరిదో
చీకటి కాగితం మీద
స్లాటినం తీగలాగ మెరుస్తోంది
చెరచబడ్డ జవ్వని విడివడిన పృథునిరోజు
భారంలాగ ఈ
నిశీథం మలినమలినమైన చెడరిన తన
అందాన్ని
చీకట్లతో కప్పకుంటోంది.

ఇలా ఒక అనుభవాన్ని ఆకారరేఖాంకితంగా మన ముందుంచడంలో చాలా గడుసుగా నడిపిస్తాడు తన భావ కూలి కను తిలక్. ఇలాంటి రాత్రివేళ శ్రీశ్రీ కూడా వర్ణించిఉన్నాడు. నిద్రకు వెలియే నేనొంటరినై నాగదిలోపల చీకటిలో చీకటిలోపల నాగదిలో నాగదిలో చీకటిలో అంటూ చిత్రకవిత్వగానే పొగుకుంది శ్రీశ్రీ కలం చిత్రించిన ఆ శేక ఆసే ఖండిక. శ్రీశ్రీది గానానికి పట్టుకట్టిన సింబాలిజం, తిలక్ ది చిత్రానికి అంకితమైన ఇమేజిజం. శ్రీశ్రీరాసిన 'ఒకరాత్రి' ఖండికను చదివితే అతడ్నికూడా అనుభూతి కవి అనే అనాంనిపిస్తుంది. అయితే అందులో శ్రీశ్రీ వర్ణించింది వెన్నెలను, అదిభయంకరమైన వెన్నెల. ఆకాశపు పెడారిలో కాళ్ళుతెగిన ఒంటరి ఒంటెలాగుంది జాబిల్లి' అంటూ భావచిత్రాన్ని ప్రదర్శించాడు శ్రీశ్రీ. తిలక్ కూడా వెన్నెల వెన్నెలచోట్ల చిత్రించాడు. వెన్నెలను చూసి తన అనుభూతిని చెప్పడంలో తిలక్ సగటుమనిషి గుండెల తలుపులు తడతాడు.

చచ్చిపోయిన మామమృతిరిగొచ్చిగట్టుంది
స్వర్గంలో ఎవరో సంగీతం
పొడుకున్నట్లుంది.

ఇక్కడ మనకి అనిపించేదేమిటంటే కవిత్వం అంతరాంతరజ్యోతి స్సీమల్ని బహిర్గతం చేయాలి అని. శ్రీశ్రీ కరచ్యం

ద్రీక కూడా మనకిక్కడ చటుక్కున గుర్తుకు వస్తుంది. అతడు వెన్నెలను చూడగా నేఇలాంటి అనుభూతులతోను కాదలుచుకోలేడు. 'వెన్నెల పేరెత్తితే చాలు వెర్రెత్తిపోతుంది మనస్సు' అంటూ బాధపడి, మానవలోకంయొక్క తీరుతెన్నుల్ని జాబిల్లికి చెప్పడానికపక్రమించాడు. ఇక్కడే కాలానిక కవికి అభ్యుదయకవికి లేదా తెలుస్తుంది. కవిత్వంలోకాన్ని మరమత్తు చేయాలి అనుకున్నప్పుడు రూపరేఖలు మార్చక తప్పదు. అయినా కవి భావచిత్రాలనూ అనుభవ చిత్రాలనూ వదిలేయవక్కర్లేదు.

సమర్థుడైవుండి కూడా శ్రీశ్రీ చాలా చోట్ల భావచిత్రాలను విసర్జించాడు. శ్రీశ్రీ సింబాలిజం మీద శ్రద్ధ ఎక్కువ చూపించాడు. అన్ని ఇజాఅనూ కొంచెం కొంచెం పరిచయంచేస్తూ మార్పిసిజం యొక్క ప్రభావాన్ని కవిత్వంవ్వారా సమాజం మీద విసరాలని ప్రయత్నించిన వాడు శ్రీశ్రీ. అందువల్ల శ్రీశ్రీ కవిత్వంలో కొట్టొచ్చినట్లుకనిపించేది కొత్త ఆలోచన.

తిలక్ ప్రత్యేకత చెప్పకొనలసినదొక సపుడు మనం కొత్త ఆలోచనల గురించి చెప్పకొలేము. విప్లవం గురించి చెప్పకొలేము. సామ్యవాదం గురించి చెప్పకొలేము. మరి తిలక్ ఆరాధించిన సౌందర్యం గురించి చెప్పకుంటాం. తిలక్ రచించిన భావచిత్రాల గురించి చెప్పకుంటాం. తిలక్ లోని ప్రజాస్వామ్య దృష్టి గురించి, విశ్వ జనన భావాల గురించి, మానవీయదృష్టి గురించి చెప్పకుంటాం. తిలక్ ను ఒక సంఘశ్రేయస్సు కోశ అర్థిస్తుగా గుర్తిస్తాం. తెలుగుభాషలో అద్భుతంగా భావచిత్రాలు నడిపించినందుకు అతడ్ని స్మరించుకుంటాం.

(తరువాయి 10వ పేజీలో)

4. విశ్వనాథ మధ్యాక్కరలు - నవీనాక్ష

—డా॥ ఎ. పద్మవారి

జ్ఞానపీఠ్ అవార్డు గ్రహీత, నవ్యాంధ్ర సాహిత్యంలో అద్భుతప్రతిభలు, మహాకవి, ఒకనాటి ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆస్థానకవి, రాష్ట్ర కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ సభ్యుడి అనేక బహుమతులు పొందిన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ తదితర ప్రక్రియ లేదనవచ్చును. 'విశ్వనాథ మధ్యాక్కరలు' అనేది గూడ వీరి రచన. శ్రీ విశ్వనాథవారు, శ్రీగిరి, శ్రీకాళహస్తి, భద్రగిరి, కుంభామి, శేషాద్రి, ద్రాక్షరామ, నందమూరు, నకలకల్, మున్నంగి, కేమలవాడ తేత్ర దైవతాలపై, పదికలకాలను వ్రాశారు. ఇవన్నీ 'మధ్యాక్కర' అంటారు. ఇవన్నీ 'మధ్యాక్కర' అంటారు. ఇవన్నీ 'మధ్యాక్కర' అంటారు.

నన్నయ్యకు పూర్వం యుద్ధమల్లుని బెజవాడ కాసనం (885 పూర్వం) మధ్యాక్కరలు ఉన్నాయి. నన్నయ తన భారతంలోగూడ మధ్యాక్కరలు ప్రయోగించాడు.

మధ్యాక్కరక, ప్రతి పాదంలోనూ, రెండింటికానూ, ఒక నూర్వగణం, మరల రెండింటికానూ ఒక నూర్వగణం - మొత్తం ఆరు గణాలుంటాయి. ప్రతి పాదం నాల్గవగణం మొదటి అక్షరం యతి. నాలుగు పాదాల్లోనూ ప్రాస ఉంటుంది.

శ్రీ విశ్వనాథ ప్రత్యేకంగా మధ్యాక్కరల్లో కలక రచన చేయడం కలక వాఙ్మయాలనే అంతరప్రాయమైందని చెప్పవచ్చును. విశ్వనాథ మధ్యాక్కర

లకు కేంద్రసాహిత్య అకాడమీవారు 5 వేలరూపాయల అవార్డు నిచ్చి గౌరవించారు.

విశ్వనాథ మధ్యాక్కరల్లోని పదికలకాల్లోనూ కవి ఆత్మానుభూతి, లోక పరిశీలన అనేవి ప్రధానాంశాలుగా ఉన్నాయి. ఈ అనుభూతిలో, వారికి గల భక్తి పారమ్యం, లోకజ్ఞత, బహుముఖ ప్రజ్ఞ, అపారమైన జీవితానుభవం, వారి వ్యక్తిత్వం వ్యక్తమౌతాయి. లోకంలోని అవినీతిని, అధర్మాను విశ్వనాథ వారు సుందర్యానుసారంగా అభిక్షేపించారు.

విశ్వనాథవారి ఆత్మానుభూతి పాఠాలు పాఠాలై పదికలకాల్లో కవిత్వా ప్రాగల్భ్యమైంది ప్రత్యక్షమౌతూ వుంది. తెలుగుదేశంలోని శివ, శేష తేత్ర దైవతాలపై కలకాలు రాసి, తెలుగువారి అద్వైత దృష్టికి, శివశేష అభేద దృష్టికి ప్రతీకగా మధ్యాక్కరల మాపంలో అందించా రనవచ్చును. విశ్వనాథవారికి నందమూరి స్వామి ఇష్టదైవం. కాబట్టి విశ్వేశ్వరునిపై అధికమైన భక్తి ఉండటం సహజం. ఇక శ్రీరామూడు తెలుగు వారందరిదైవం. విశ్వనాథవారు కన్నెరసాని పాటల్లోనూ, రామాయణ కల్పవృక్షంలోనూ శ్రీరామని పట్ల తన కన్న భక్తి పారమ్యాన్ని వ్యక్తం చేశారు. ఇటు నారాయణాంశం కీర్తించి, అటు విశ్వేశ్వరుని అభివృద్ధిచెందిన వికాస మృదయలు విశ్వనాథవారు. వీరిలో, తిక్కనలోకం, నాచనసోమన, పోతనల వలె

హరిహరాద్వైత తత్వ ముందని చెప్పవచ్చును.

'శ్రీగిరి కలకం'లో, 'శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ' - అనేది ముద్రం. విశ్వనాథవారి అనుభూతిలో అంతులేని ఆశేదన, పశ్చాత్తాప భావనివేదనలు పట్ల కర్పణమునందు వలె కనబడుచున్నది.

నేనెంత నాబ్రతుకెంత సృష్టిలో నిజము నావంటి

మానవుల్ మూడు కాలములఁ బుట్టుచు మదియునున్నారు

కానగా సర్వ దేశముల యందు జగం

చోక పెద్ద నూనావణంబు శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ' శ్రీ గిరి - 7 క) .

'ఇప్పటి నాస్థితిమాడ నెడదలోఁ

గోయ్యు లేమియు వెలికి

(9వ పేజీ తరువాయి)

శ్రీశ్రీ ఈయంగంలోని భీరత్సభయాన కాలను గుర్తించారు. కానీ తిలక్ వాటిని గురించి భయపడిపోయాడు, విప్లవానంతర కాంతిని తిలక్ నమ్మలేకపోయాడు. విప్లవాన్ని తిలక్ ఊహించలే లేకపోయాడు. అతని ఊహలు, స్వప్నాలు వర్గసంకుల సమాజానికి అవతలితీరాలు మోత్రమే. అందుకే పులిచంపిన లేడి నెత్తురూ ఖడ్గ మృగోదగ్రవిరావం వంటివి కావాలని శ్రీశ్రీ అంటే తిలక్

పులిచంపిన లేడినెత్తురు పులుముకోలేను ఖడ్గమృగోదగ్రవిరావం ఆలించలేను శ్యాకానభూమిని విడిచిపెట్టి వీరు నాటి

చెట్టు కాని ఎవరు తుడుస్తారు తల్లి నా కన్నీటి బొట్టు అని ప్రశ్నించి, నిష్క్రమించాడు.

....

గుప్పించి దూకడు బాడలేడు మేనొక్కన
బయ్య గాగ
నప్పు! యూహాన నందనండ దలియ
దమా జీవుడేమి
చొప్పుగలాదొ శ్రీకైల మల్లికార్జున మహా
లింగ' (శ్రీగిరి - 18 ప.)

జనుల భోగాళను గూర్చి విశ్వసాధవారు,
'కొరి, కచేలాన మందగా దోలికొని
పోవుచుండ
దారి ప్రక్కన యున్న పచ్చిగడ్డిపైఁ
దారాడు పసుల
తీరుగానున్నది జనుల భోగాళ! ... (86)
'అనే పద్యంలో చెప్పారు.

భగవంతుని మలమతిరహితంగా నుని
శిలబుద్ధితో శాంత్యవచ్చునని,
'తనివితీరగ నిన్ను రెండుచేతుల దాకగా
వచ్చు
గనుల ద్రోవగ వచ్చు నిన్ను గొగింట
గ్రచ్చుకోవచ్చు
నునికీ నున్నట్లుగా వచ్చి మదిలేకయును
గొల్వవచ్చు
సునిశితబుద్ధి శ్రీకైల మల్లికార్జున మహా
లింగ' (1 ప.) అనే పద్యంలో
విశ్వసాధవారు వివరించారనవచ్చు.

కవి ఆత్మనివేదనానికి క్రింది పద్యా
లను చూడవచ్చు.
'నిమసంబులని తేనియందు నాబుద్ధి నీ
మీద నిలచి
భ్రమియింప నుండునో యుద్విచార
స్వల్పపు సంగుళ్య కలవి
తనుమ తక్కిన యవి యిట్టి వెలుగన్న
చైతన్యము కాక
నుమన స్వరూప! శ్రీకైల మల్లికార్జున
మహాలింగ' (80 ప.)

'అట బ్రాలి యున్నట్లు లభవ
యూహించినప్పుడే నాను

కుటన నిత్యమృగా నున్న దామాయ
క్రమ్మి నేనెఱుగ
నటులైన నీ నిత్య సన్నిధాన ధైర్యము
వహించెదను
మృటము నేయగదె .... ' (19 ప.)
'ఒకచోట గూర్చుండి నిన్ను మాహింతు
నోయన్న నన్ను
నొక చోట గూర్చుండ నీరు కవిసైన
యొక దోస మొట్టి
యొకచోట గూర్చుండ నీడు సంసారమో
స్వామి, తూర్వ
సుకృతంబు లేదు .... (41 ప.)

విశ్వసాధవారి అనుభూతి తత్త్వ
ప్రధానమైనది. గూహారంలోని పరమే
శ్వరుని శారవ పైకి క్రొవి చిమ్మినట్లు
నాడుల్లోని రక్తం ఎదురు ప్రవహిస్తూ
వుందని, జన్మదుఃఖపు ఊహవచ్చి నుడి
లాగ తిరుగుతూఉండనీ విశ్వసాధవారు
తన గుండెలోని బాధను వ్యక్తపరిచారు.
కామవృక్షం నిత్యనూతనమై చిగురులు
వోడుగుతూ ఉండనీ, అది మాని ప్లే
మాని రెట్టింపాతూ వుందనీ, గుండెలో
దిగులాకటి కొండవలె మూర్చున్నదనీ
విన్నవించి కవి తనలో పెనవేసుకొన్న
దురూహాలను ఛేదించుమని మల్లికార్జునుణి
ప్రార్థించాడు.

భగవంతుని మామలను గూర్చి కవి
క్రింది పద్యంలో చెప్పారు.
'అలసి ధీమరుడైన వాడు మరి దేనినైన
గ్రహించు
తలపుతో వలవయు నీవు వేసిన దయ
లేని మాయ
వల దేనికని వేసినట్లు? జీవులు వణి
పోవుటకు
సామసి పోవుటకు' ... (81 ప.)

తన భక్తి నాటకం కాదని క్రింది
పద్యంలో కవి స్వామికి విన్నవించాడు.

'ఇది కాదటంచు నాబ్రతుకు నేను యథే
చ్చంబు గాగ
బ్రతుకుచు మరి మధ్య మధ్య నీవు కన్నడ
వంచు దెనుగు
వడములు వ్రాయుచు నాటకంబుగా
భావించు నేను
నుదరి కృతార్థ! ... (88 ప.)'

లోకం తీరును గూర్చి విశ్వసాధవారు
చెప్పిన తీరు ప్రశంసనీయు.
'కలిసి వచ్చినవాడు జగము పొరువకలన
మంచాడు
కలిసిరాని యతండు లోకమిది దైవభుటన
యంచాడు
తెలివి నేయి విధాన లేర్పి నేయుట
తేలికనిన్ను
నులభిమార్గమ్మ ... ' (61 ప.)

విశ్వసాధవారు తనకవితా కన్యను
పరమేశ్వరార్చనకు వినియోగించారు.
దీన్ని క్రింది పద్యంలో చూడవచ్చు.
'నా బిడ్డ యీకైలఁ పాపమిది వండ
నగజాత స్వామి!
జాబాలి మైత్రావరుణి మొదల ముఖల
సంబంధమాడ
రాబోరు నా మాట మీద దీనిని గ్రహి
యింతు మిదియే
సోబాన మాడ ... (77 ప.)

విశ్వసాధ సత్యసారాంశంగా తన
మధ్యాక్కరల్లో వినమిత శిరస్కులై
ఆత్మానుభూతిని వ్యక్తీకరించారు.

ఈ వ్యాసంలో శ్రీ గిరి శత కాన్ని
మాత్రమే సంక్షిప్తంగా సమీక్షించడం
మైంది. పదిశతకాలను సమీక్షించడం
ఈ వ్యాసంలో ఏలు వడదనే భావంతో
యిలా చేశాడం జరిగింది. మిగిలిన
తొమ్మిది శతకాలలోని ముఖ్యాలను
మాత్రమే యిందు వివరిస్తున్నాను.

(తరువాయి 12వ పేజీలో)

5. పూసపాటివారి నాశ్రయించిన తొలి కవి

వే ము ల వా డ భీ మ క వి

—శ్రీ కె. వెంకట్రామయ్య, ఎం.ఏ., ఎం.ఫిల్.,

పూసపాటి (విజయనగర సంస్థాన) రాజుల నాశ్రయించిన తొలికవి వేములవాడ భీమకవి. ఆంధ్ర సాహిత్యచరిత్రలో కాపాసుగ్రహ సమర్థత గలిగిన మహాకవిగ మున్నెన్న బడువాడు భీమకవి.

చ॥ 'ఘనుడన్ వేములవాడ వంశజుడ
దాక్షరామ భీమేశ నం
దనుడన్ నిత్య విషామృత ప్రకట
నానాకార్యధున్యుండ భీ
మన నాపేయ వినంగ తెప్పితి
దెలుంగాధీశ! కన్తూరికా
ఘనసారాది మంగంధవస్తువుల వేగం
దెచ్చిలాలింపురా'¹

అని ధిషణాహంకారమున చాటుకొనిన మేటి సుకవి వేములవాడ భీమకవి. పూసపాటి రాజులలో మైలమభీమనకీరః దాశ్రితుడు. మైలమ భీమనమీది దాటు పద్యకొటి వేములవాడ భీమకవి సృష్టిగ పరంపరాగత ప్రసిద్ధి.

(పూసపాటి) కేవలవర్మకు మైలమదీవి యందు జన్మించిన వాడు మైలమభీమన. ఈ మైలమభీమన నిడుదనోలు దుర్గాధిపతి. ఈతని కాలము క్రీ.శ. 1800-1400 నడిమి ప్రాంతము². తూర్పుగోదావరి జిల్లాలోని దాక్షరామము దరినిగల 'వేములవాడ' భీమకవి జన్మస్థలము. సమీప ప్రాంత పాఠకు డగు 'మైలమ భీమన'ను భీమకవి ఆశ్రయించుట సహజము. అతని పరాక్రమక్రమమును ప్రసారింప గాథలను హృదయపద్యములలో గావించి యుండును.

చ॥ "గరళపు మాద్దలోహమవగాధ
మహాశని కొట్లు సమ్మెటల్
హయనయనాగ్ని కాల్య యోరగాధిపు
కొలులు పట్టుకాల్గుది
క్కరటి శిర బు దాయ లయకా
లడు కమ్మరి వైరివీరసం
హరణ గుణాభిరాము డగు
మైలమభీమన ఖడ్గసృష్టికిన్"

ఈ పద్య 'మప్పకవీయము' తృతీయాశ్వాసమున (77 వ పద్యము) 'మువర్ణవిరామము'ల నుదాహరణముగ 'భీమన దాటు ధార'గ నీయబడినది. ఆణిముత్యమువోలిన యీచాటువులో భీమకవి కవితాప్రతిభ ప్రతిపదమున పరిధవిల్లినది. అరివీర నిర్మధన విద్యాపారగుడగు మైలమ భీమన 'ఖడ్గసృష్టికి'³ గరళపు మాద్దలోహము. భయంకరమైన పిడుగులపిండు, సమ్మెటలు, ముక్కుంటికంటి మంట కొలిమి, సర్పరాజు కొలులు పట్టుకాల్గు, దిగ్గజ కంభ స్థలము దాగలి. అయకాలుడు కమ్మరియట. కేవలము కవితాపరముగనే కాక చారిత్రికముగను యీ చాటుపద్య మమూల్యమైనది.

బహువిధ సంకయాస్పదమగు మైలమ భీమన, వేములవాడ భీమకవుల కాలనిర్ణయమునకు కరదీపిక యీ చాటువు. ఆచార్య కొర్రపాటి శ్రీరామమూర్తిగారి నిరూపణమిది.⁴ ఈ (భీమన చాటువు)

1. తెలుగులో తిట్టుకవిత్వము - రావూరి దొరస్వామి శర్మ - పు. 6.

2. భారతి. సం. 59, సం. 6. జూన్, 1982. పు. 10.

3. ఆభ్యుదయ కవిత్వోద్యమ కైతాళి
కుడు శ్రీశ్రీ తన గ్రంథమునకు 'ఖడ్గ
సృష్టి' యని నామకరణము చేయుటకు
ఈచాటువే ప్రేరణము. వికలాంధ్ర
పబ్లిషింగ్ హౌస్. ప్ర. ము. భీబి.
1966.

4. కవిజనాశ్రయము - కర్తృకాలములు;
వాస్యముభారతి - సం. 59, సం.చి.6
జూన్ 1982. పు. 10.

(11వ పేజీ తిరువాయి)

శ్రీకాళహస్తి శతకం -
'శ్రీకాళహస్తిశ్వరా! మహాదేవ'
భద్రగిరి శతకం -
'భద్రగిరి పుణ్య నిలయ శ్రీరామ'.
కుల స్వామి శతకం -
'నందమూర్తిలయ! విశ్వేశ్వరా! కుల
స్వామి'.

శేషాద్రి శతకం -
'వేంకటేశ్వరా! శేషాద్రి నిలయ'.
దాక్షరామ శతకం -
'భీమేశలింగ! దాక్షరామ నంగ'.
నందమూరు శతకం -
'నందమూర్తిలయ! సంతాన వేణు
గోపాల'.

నెకరుకల్లు శతకం -
నెకరుకల్ ప్రాంత సిద్ధాబ్జ పీఠి.
మాన్మంగి శతకం -
'మాన్మంగి వేణుగోపాల'.

వేములవాడ శతకం -
'వేముల వాడ రాజ రాజేశ్వరా!
స్వామి'.

విశ్వనాథ మధ్యాక్కరలు శతక
సాహిత్యలోకంలో ఆణిముత్యాలనవచ్చు.
ఇటువంటి రచన చేసిన కవిసామ్రాట్
విశ్వనాథ చిరస్మరణీయుడు.

నందు "పట్టుకార్లు" అను పదము ప్రయోగము కన్పించినది. ఇది దిక్కుచీ, కన్నడమునందు పటకారు, తెలుగులో పటకారు, పట్టుకారు అను పదములు వచ్చి, ఇతరద్రావిడ భాషలందు ఇట్టి పదములేనట్లు ద్రావిడ పదవ్యుత్పత్తి కోశమునందు కలదు. (అను బంధము - యస్. 608) ... కారుఖానా అను పదమునకు యంత్రాంగారముని అర్థము. పద్యములోని 'పట్టుకార్లు' కమ్మరి కారుఖానా లోనిదే. 'పట్కారు' అను పాఠాని పదమునందు పటకారు అను పదము నిచ్చుననుకూలము. అనగా పటకారు అన్యదేకము. అది ఉచ్చారణమున పట్టుకారు అగును. కవుల తెలుగు శేతను పట్టుకారు అగును. తెలుగు భాషలో అన్యదేకములు ఎవరూడన కతాది ఉత్తరార్థమునందు ప్రవేశించినను. అది పట్టుకారు, అనుటకు కొంతకాలము, పట్టుకారు అనుటకు ముఖ్యకాలముపట్టుకు. అందువలన 'పట్టుకార్లు' అను పదము ప్రయోగము పద్యము రచనాకాలము పదునాల్గవ శతాబ్దికాలమునకు. కనుక ఖడ్గసృష్టికాలము లోని 'పట్టుకార్లు' అయిన మైలమ భీమనకాలము, 'పట్టుకార్లు,' అను పదము ప్రయోగించిన వేములవాడ భీమన కాలము పదునాల్గవ శతాబ్ది.

ఈ సందర్భమున మైలమ భీమకవి ఖడ్గధాంతోపాటు అపరాధరాక్షసులను పరికీర్తించు పద్యములు మఱి నాలుగు కలవు.

అవి 5 -

చం॥ 'విదితగుణ ప్రతాపగుణ విక్రమః ।
మైలమ భీమధూప! నీ
పదిప్రఖడ్గధార దగ పాతిన
వీరుడు గోపురంబునై
విదిత సువర్ణరత్నమును వేదిక మీదను
నిల్చి కాంచు నా

పదిపదు అగ్నిహోత్రమును పన్నిరు
మూర్త్యుల నూలుచుండ్రులన్'

మ॥ 'తెరలం బారి నభంబు దా కెన
బయోధిం జొచ్చినన్ తెలగ
హ్వరమూర్ దూతిన చిక్కభీమ డు
నృపచారంబు జూనిచ్చునే
గరుడుండై చని పట్టుమింటితుడ
నుగ్రహమై పొచ్చి పా
గరమధ్యంబున మ్రుంగు బట్టుకొను
సింగంబై గుహంతంబునన్'

చం॥ అపాతుల దాకి పోరు నెడ నంబధి
కత్తిన్ నాటి రాముగో
గ్రవణము నాటి పాదు గడ గొంపు
వేసిననాటి భీమ, నా
గ్రహ మొసంగం బురతియను
గాల్చిన నాటి లలాటలోచనన్
మహా మపమింప గా దగును మైలమ
భీమన విక్రమ క్రమమున్'

ఉ॥ ఆలములో నరాతులకు మమ్మని
మార్కాన వచ్చునే మహా
కాళికి కూలికిన క్రమకాలపు గాళికి
రాఘవేంద్రుని
గాళికి బక్షిగాయకు నభాళికి
మత్తగజేంద్ర వైరిదం
స్థాళికి దాకపానక కిఖాళికి మైలమ
భీమ నాళికిన్'

కావుననే మైలమ భీమన 'భండవ
భీముడు'గ ప్రసిద్ధిగొందినాడు. పై మదా
హరించిన 'గరభిత్తు' పద్యమును
నిదియు నాకే సందర్భమున జెప్పినవై
యుండును. ఇందలి రెండవ పద్యమును
'తెరలంబారి' అనుదానిలోని 'సిం
గంబై ... గుహంతంబునన్' అనెడి
మాటలు తిక్కనవారి ప్రసిద్ధపద్య
మైన 'సింగంబాళిలో గుహంతరంబు
నన్' (విరాట, అగ్వా. 4 ప, 95) అను

పద్యపంక్తిని గుర్తించజేయుచున్నది.
'శచియింతు వేములవాడ భీమని భంగి,
నుద్దండ లీల నొక్కక్కచోటు' అని
శ్రీనాథుడు భీమకవి 'ఉద్దండలీల'ను తన
పూర్వకవిస్తుతిలో ప్రస్తుతించి వాడు.
ఆ 'ఉద్దండ లీల' పై పద్యములందు
ప్రస్తుటము. కనుక నీ పద్యములను భీమ
కవి కృతిమాలని భావించవచ్చును.

సకల సద్గుణ సమపన్నుడు, యాదక
ఖని, భండవభీమమైన మైలమ భీమని
మరణారంతరము జెప్పిన మఱి కొన్ని
పద్యములును తెలియచున్నవి. వానిలో-

ఉ॥ "జేరువు బ్రహ్మ జేరె, నిజనిరర్థ
జేజము నూర్మ్య జేరె, నా
కారము కాము జేరె, నధికంబగు లక్ష్మి
యనంతు జేరె గం
భీరత వార్ధింజెరె గలపెంపు కలద్రుల
జేరె గీర్తి దా
నూరట కాక త్రిమృదు చున్నది మైలమ
భీమ దీర్ఘన్"

అనునవికటి మైలమ భీమను మర
ణించగ నాతినిలోని జేర్పు బ్రహ్మలో
లీనమైనదట. జేజము నూర్మ్యని చేరుకొనిన
దట. స్వరూపము మన్మథునిలో కలసి
పోయినదట. ఇతని అనంతసంపద విష్ణు
పును, జేరినదట, అతని గాంభీర్యము
గుహద్రునాశ్రయంప; జౌన్నత్యము కల
దియను ఆశ్రయించినదట. ఎఱి అతని
కీర్తికి 'జూరటలేక' ఎవరిని ఆశ్రయించ
వలెనో తెలియక లోకమంతయు తిరుగు
చున్నదట. మైలమ భీమని రూపసంపద,
జేజో పరాక్రమములు, తనూవిలాసము,
అనంతసంపద ఆ గాధ గాంభీర్యము
మహోన్నతత్వము, యశోలక్ష్మి అపురూ
పములని కవి హృదయము.

5. చాటుపద్యమణిమంజరి - ద్వి. భా.
పు. 58-61.

గురజాడ అప్పారావుగారి 'పూర్ణమృత' లోని 'మృత్యులసర' మొకటి ఈ పద్యభావమును బోలి కన్పట్టుచున్నది. పూర్ణమృత భావము బోయి తిరిగిరాలేదు. అత్యుచిత చిత్రించినది.

'కన్నుల కాంతులు కలువల చేరెను,
మేలిమి చేరెను మేనిపసర
హంసల చేరెను నడకల చెడగల్
మర్గము చేరెను పూర్ణమృత'
అని గురజాడ వర్ణనము.

ఇది కాక మఱిరెండు పద్యములు 'భీమకవి'ని అనిపించునని కలవు. అవి -

ఉ॥ 'వీరగుణ ప్రతాపగుణవిక్రమః
మైత మభీమ! నీ యశం
భారతమాన తారకరహావిలాసము నీ
నీ నికేతనం
భారతమాన తారకరహావిలాసము నీ
భుజార్ణవం
భారతమాన తారకరహావిలాసము
చిత్రమిద్ధరన్'

ఉ॥ భండన భీమ! నీ యొడుగుపాటక
నిల్విన కాత్రపుల్ బృహ
స్కండం పుండరీక పురసాకనివాసులు
నోర్చినన్ బృహ
స్కండం పుండరీక పురసాకనివా
సులు చచ్చినన్ బృహ
స్కండం పుండరీక పురసాకనివాసులు
చిత్ర మిద్ధరన్'

దీనిలో చిత్రకవిత్వము కలదు. వేముల వాడ భీమకవి 'రాఘవ పాండవీయ, మను ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెనని పింగళి నూరన చెప్పిన మాట ప్రసిద్ధము

ఉ॥ 'భీమన తొల్లి చెప్పినవి పెద్దల
మాటయనాని దాని యం
దేమియు నెంచు గాన బడు లెక్క
రెలుంగు ...'

6. వేమన కవీరుల బావసామ్యాలు

—శ్రీ ఎస్.వి. రాఘవేంద్రరావు. ఎం.ఎ., ఎం.ఫిల్., వి.యిడి.,

భారతదేశం కర్మభూమి. ఇది అనాదిగా అనేకమంది యోగులకు, మహాపురుషులకు జన్మభూమి. కవులకు కాణాచి. తమ సర్వస్వం లోకకళ్యాణం కోసం త్యాగంచేసే ఆ యోగపురుషులు దైవాంశ సంభూతులు. 'ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే' సని తాను 'గీత'లో చెప్పినట్లు ఆయా కాలాల్లో, ఆయా రూపాల్లో అవతరించి పాపపంకిల మైన మానవజాతిని తన వాగమృత ధారల్లో పూనీతం చేస్తూంటాడు ఆ పరమాత్ముడు. కా రణజన్మలైన అలాంటి మహాత్ములు మన భారతదేశంలో అవతరించినంత అధిక సంఖ్యలో మరే ఇతరదేశం లోనూ అవతరించలేదంటే ఆతిశయోక్తి కాదు.

సంపదితమైన వలమరతత్వాల్ని, మాధాచారాల్ని నిమ్మాలించి సంఘాన్ని సంస్కరించి భగవంతుణ్ణిచేరే మార్గాన్ని ఉపదేశించడానికి వారితో కొందరు తమ కవిత్వాన్ని సాధనంగా ఉపయోగించుకున్నారు.

విశ్వేశ్వరస్వరూపం, ధర్మసంస్థాపన కోసం తమసాహిత్యాన్ని వినియోగించిన ప్రజాకవుల్లో వేమన కవీసులకు విశిష్ట స్థానం ఉంది. భూతదయ, భగవద్భక్తి ఈయోగి పుంగవుల ఉపదేశవారం. దక్షిణభారతదేశం తెలుగుసాహిత్య సమాజాల్లో వేమన, ఉత్తరభారతదేశం హిందీ సాహిత్యసమాజాల్లో కవీరు

'రాఘవపాండవీయము - అవ. ప. ॥'
మఱి పూసపాటి రాచిరాజు రచిత 'సీసమాలిక'లో నిట్లు కలదు.

సీ. పా. "మామక వంశ భీమ నృపాల
సచివుండు

దండ నాథాగ్రణి దానరాజు
వేములవాడ శ్రీ భీమ నిచే రామ
గోపాల చరితంబు గొనిన మేటి ...

ఇందలి 'రామగోపాల చరితము' నూరన పేర్కొనిన ద్వ్యర్థికావ్యమై యుండనోపును. ఈ కావ్యము నంకితము నందిన దానరాజు మైలమఘీలన 'దండ నాథుడగు' వల్సెవాయి తిరుమలరాజు⁶. దీనినిబట్టి శ్రేష్ఠకవిత్వమున భీమన అబ్బ ప్రతిష్ఠ ఉంది స్పష్టము. అట్టి భీమన చిత్రకవిత్వా విలసిల్లములైన పై రెండు(చాటు) పద్యములను కూడ చెప్పి యుండునవి భావించుట సమాచితము.

నిట్లు వేములవాడ భీమకవి - తొలి పూసపాటి రాజులతో నొకడెను; చరిత్ర ప్రసిద్ధుడెనునైన మైలమ భీమన నాశ్రయించి ఆతని కిరింది సమ్మానములందిన తొలి కవిరాజు. విశాఖపట్నం డిప్టీ డి. మాన్యుకల్ (1866) భీమకవి పూసపాటి వారి ఆశ్రమముని పేర్కొనిన విషయము సత్య సమ్మతము⁷.

6. 'రాచిరాజు సీసమాలిక'. వ్యాసము. భారతి. పెద్దెం. 1982.

7. విశాఖపట్నం జిల్లా వృత్తాంత సంగ్రహము - అను. విశాఖరపు వేంకట కోడండరామ పంతులు (1886) - పు. 181

.....

నూతన చైతన్యస్ఫూర్తిని కలిగించినమహా కవులుగా కీర్తి నార్జించారు.

‘లోకవృత్తస్యానుకరణం కవిత్వమ్’ లోకవృత్తాన్ని అనుకరించడమే కవిత్వం అనబడుతుంది. కాబట్టి కవి తాను నివసించే సమాజపరిధుల్నిదాటి సాధారణంగా పైకిపోడు. కవి తన సాహిత్యంలో సమకాలీన సమాజం యొక్క స్థితి గతుల్ని, ఆచారవ్యవహారాల్ని వర్ణిస్తూ ఉంటాడు. అందుచేతే సాహిత్యం సమకాలిక సామాజిక జీవనవిధానానికి దర్పణం అనబడింది. అప్పుడప్పుడు కవి, రవి గాంచని విషయాల్ని తన నవనవోన్మేష ప్రజ్ఞాపాటవాలతో గాంచి సాహిత్య సృష్టిగావించినా, అలాగే దృష్టికలిగి ఉన్నా ఏదో ఒక సందర్భంలో ఇహలోకానికి రాకపోడు. అలాకాక, నిత్యం తాను గమనిస్తూ ఉన్న సమాజంలోని మళ్ళుకు, మటిలాచారాల్ని, మూఢవిశ్వాసాల్ని ఎత్తిచూపి, వాటిని మౌనంగా వేళ్ళతో యాపుమాపాలి అనేసంస్కార భావంతో సాహిత్యసృష్టిగావస్తే, ఆ సాహిత్యం నూటికి నూరుపాళ్ళూ సమకాలీన సమాజానికి ప్రతిబింబం అవుతుంది, వివిధకాలాల్లో, వివిధదేశాల్లో ఉద్భవించిన అట్టి కవిపుంగవులు తమ తమ సాహిత్య సౌరభాలతో తమ తమ భాషా మనుషుల్ని పునుభ ధరితం కావించారు.

అలాంటి సాంఘిక విషయిక భావాంతో కవిత్వాసృష్టి కావించిన వారిలో జమ్నాదాసి వేమన, ఉత్తరాదాసి కబీర అద్వితీయులు. వేమన మన తెలుగుకవి. కబీరు హిందీభాషాకవి. వేమన కబీరుల భాషల్లో భాషాల్లో, స్వభాషాల్లో, అభివృత్తాల్లో కొంతలేడా కనిపించినా, వారిజీవితకాలాల్లో భేదం కనిపించదు. కొన్నివిషయాల్లో వీరి ఇరువురి మధ్యా సామ్యం కూడా కనబడుతుంది. ‘సంవా

దినోమేభావిసాబుద్ధయః’ అని కదా మూర్తి.

Prof. Vinaya Kumar Sarkar తమ “Positive Background of Hindu Sociology” అనే గ్రంథంలో వేమన గురించి ఇలా అన్నారు.

“His (Vemana’s) place in Hindu positivism is of the same rank as that of Kabir, Chaitanya and others, if not even higher.”

వేమన కబీరులు ఇద్దరూ దేవుడు ఒక్కరే అనీ, అతడు సర్వవ్యాపకుడనీ మూర్తకంతో చాటారు.

‘పసుల వన్నె వేలు పాలేకవర్ణమా -
పుష్పజాతి వేలు పూజ యొకటి
దగ్ధంబు వేలు దైవం బహుకృతి -
విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!’

పసువులు ఎన్నిరంగుల్లో ఉన్నా అవి ఇచ్చే పాలు తెలుపు రంగులోనే ఉంటాయి. ఎన్ని పుష్ప జాతులున్నా భగవంతునికి చేసే పూజ ఒక్కటే. భగవంతుణ్ణి దర్శించే మార్గాలు ఎన్ని ఉన్నా భగవంతుడు ఒక్కడే.

‘కనగ సామ్యు లెన్నొ కనకం బహుకృతి’ అని మరొకచోట చెప్పి, ‘తెలియ విశ్వమెల్ల దేవాధి దేవుడే’ అని దేవుని సర్వవ్యాపకత్వాన్ని గూర్చి చెప్పాడు వేమన్న.

‘సాహెబ్ మిరా ఏక్ హై, దూజా కహా నజాయ్!
దూజా సాహెబ్ జో కహూః సాహెబ్ ఖరా రిసాయ్!’

నా భగవంతుడు ఒక్కడే. ఇంకొకడు ఉన్నాడని నేను అనను. మరొకడు

ఉన్నాడని నేనంటే నా స్వామికి మిక్కిలి కోపం వస్తుంది.

దేవుడు ఒక్కడే అని భ్వని గర్భితంగా చెప్పి, ‘గవ్ ఘట్ వ్యాపక్ హై రహా సోయా’ అని పృథ్వి శరీరంలోనూ భగవంతుడు ఉన్నాడు అని ఈశ్వరుని సర్వ వ్యాపకత్వాన్ని గూర్చి చెప్పాడు కబీరు.

ఇద్దరూ అద్వైత వాదులే. జీవాత్మలో నేపరమాత్మ ఉన్నాడు అన్నారు.

‘కట్టె యందు నిప్పు కానని చంద మీ -
తనువునందు నాత్మ తగిలియుండు
మిలుగు తెలిసిపడప మోగోన వలెనయా -
విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!’

కట్టెలో దాగిఉన్న నిప్పుపైకి కనబడనట్లుగా శరీరంలో ఆత్మ ఉంటుంది. ఆ జీవాత్మే పరమాత్మ స్వరూపం. ఈ రహస్యాన్ని తెలుసుకోవాలి. అని వేమన్న ప్రబోధం.

‘జ్యోతి తిలమాహీః తేహై
జ్యోతిచక్రమక్ మేః అగ్ని!
తేరా సాయీ తుస్సో మేః జాగి సక్తతో
జాగి!’

సువ్వల్లో మూసే దాగి ఉన్నట్లే, చెవ ముక్తిరాలిలో నిప్పుదాగి ఉన్నట్లుగానే నీ భగవంతుడు నీలోనే ఉన్నాడు. తెలుసుకో గలిగితే తెలుసుకో అని కబీరు ఉద్బోధ.

దేవుడు లోపలున్న దేవుణ్ణి కానలేక మాయాజాలంలోపడి ఆ దేవుడికోసం ఎక్కడెక్కడో వెతుకుతూ ఉంటాడు. ఈ విషయాన్ని వారిద్దరూ ఎంత చక్కగా చెప్పారో, ఆ భావనకు ఎంత దగ్గర సంబంధం ఉందో చూడండి.

‘మనసులోని మూర్తి మతీయక చోటను -
వెదుక బోవువాడు వెట్టివాడు
గొట్టె చంక బెట్టి గొట్టె పెడమ రీతి -
విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!’

గొట్టెను చంకలోనే పెట్టుకొని గొట్టె వాడు అ గొట్టె కోసం అడవి అంతా వెతికినట్లు. మనసులో ఉన్న పరమాత్మను పుణ్యక్షేత్రాల్లో ఉన్న ఆలయాడల్లో వెదకడానికి తీర్థయాత్రలు చేసేవాడు వెట్టివాడు.

‘లేరాసాయీ కుష్ఠమే జ్యోతిం
పునుల్ మే బాన్.
కస్తూరీ కా మిరగ్ జ్యోతిం ఫీర్ ఫీర్
ధూంధే ఘాన్తా॥’

పువ్వుల్లో పరిమళం దాగి ఉన్నట్లు నీ భగవంతుడు నీలోనే ఉన్నాడు. ఆ పరమాత్మను గుర్తించలేక, తన నాభిలోని కస్తూరి కోసం అడవి అంతా తిరుగుతూ గడ్డిలో వెదికే కస్తూరి మృగంలాగ ఎందుకు భ్రమ చెందుతావు? అని కబీరు అంటున్నాడు.

‘చంకలో గొట్టె పెట్టుకుని అడవి అంతా వెతికే గొట్టెవాడు’ (నాభిలో కస్తూరి పెట్టుకుని అడవి అంతా తిరిగే కస్తూరి మృగం) ఈ రెండు ఉపమానాలు ఒక దానితో ఒకటి పోటీ పడుతూ ఉన్నాయి.

తమన కబీరులు విగ్రహారాధనను ఖండించిన తీరు చూడండి.

‘శివుడు గలఁ డటంచు శిలలకు మ్రొక్కడి - వెట్టి జీవులార వెతలి విడుడి జీవులందఁ గాక శిలల నే మున్నది? -
విశ్వదాభిరామ వినుర నేను!’

దేవుడు దేవుడని రాళ్ళకు మొక్కి - వెట్టి జీవులారా! ఎందుకాపాట్లు? జీవుడే దేవుడైనప్పుడు రాయిలో ఏమంది?

‘శిలలకాచి నరుడుశివునిగా భావించు శిలలు శిలలుగాని శివుడుగాడు’ నరుడు బండరాళ్ళను చూచి భగవంతుడనుకుంటున్నాడు.

అని రాళ్ళకాని దేవుడుగాడు. అంతే గాక ‘తనదులోని శివుని తా నేల తెలియఁదో!’ అని పరితపిస్తున్నాడు తేమన్న.

‘పాహాన్ పూజై హరి మిరై వో
మైఁపూహాఁ పహార్.
తాతే యా చాకి భరీ పీన్ ఖాయ్
సహార్॥’

‘రాతిని పూజించి శుభ్ర మోత్రాన దేవుడు దహించి ఇస్తే, రాతి నేమీ కర్మ? నేను పర్యతాన్నే పూజిస్తాను. మీరు పూజించే ఆరాతి కంటే పిండివిసురుకోటానికి పదిమందికీ వనికొచ్చే ఆ తిరగలే మేలు.

తేమన్నమాట పీఠ్యమిదరట్టినట్లుంటే, కబీరువాణి చుటువో కొట్టినట్లుంది.

చిత్తకుద్దిఉండానిగాని ఎన్ని తీర్థయాత్రలు వేవించినా ప్రయోజనంలేదు అంటున్నారు తేమన్న కబీరులు.

‘తీర్థయాత్రలకును దిరుగుచు జనులెల్ల మొనసి తీర్థమాలను మునుగ నేల? దోషకార్ల కట్టు దొరవరా యా కాకి విశ్వదాభిరామ వినుర నేను!’

శుభ్రైదు పాపాలుచేసి తీర్థయాత్రలు చేసి నదీనదాల్లో మునిగినంత మోత్రాన మోక్షం వస్తుందా? కపట కల్యాణమాలు కడుపులోనుండగా ముక్తి గగన కుసుమం.

‘కబీర్ గయా ఔ ద్వారికా, తీరథ్
సకల్ భారమతి ఫీరై,
గాఁతిన భోలీ కపట్ కీ తీరథ్
గయా తో క్యాహువా॥’

మనసులో కపట కల్యాణాలు పెట్టుకుని, భ్రమతో గయా, ద్వారిక మొదలైన తీర్థక్షేత్రాలు తిరిగితే ఏమాటూంది? చిత్తకుద్ది ముఖ్యం అని కబీరు భావన.

తీర్థయాత్రలు వ్యయప్రయాసలు తప్ప వాటివల్ల లేకమైనా ప్రయోజనం లేదు. ‘పరతమోవు లంజ పతివ్రత కాదురా!’ అంటాడు, పరతమనగా శ్రీశైలం అని తేమన్న అభిప్రాయం.

‘తిరుమలవను బోవ తురక దాసరి గాడు కాకిపోవ వంది గలముకాదు మక్కసింగ మగునె గోదావరికి బోవ విశ్వ ...’

దేహంలో ఉన్న దేవతల్లి తెలియక తీర్థాలు తిరిగేవాళ్ళు ‘గంధతరువుమోయూ గాడిదల్లాంటి వారని తేమన్న భావన.

కాకిపోయి గంగలో మునిగినంత మోత్రాన పాపాలు పోతాయా? ‘వీళ్ళ యెందు కోడి నెలపుగా మునుగదా?’ అని తీర్థయాత్ర వృధాప్రయాస, కాళ్ళతీట అంటున్నాడు.

తీర్థక్షేత్రాల్లో సమర్పించే ‘తలసీలాలు’ అనేది మూఢాచారం అని పరిహాస పూర్వకంగా ఎంతచక్కగా విమర్శిస్తున్నాడో చూడండి, తేమన సునిశిత, సజీవ హాస్యానికి ఈపద్యం మచ్చుకునక.

‘సకల తీర్థమాలను సకల యజ్ఞంబుల తిలలు గొరుగవన్న ఫలమాలేదు మంత్ర జలమా కన్న మంగలి జలమెచ్చు విశ్వదాభిరామ వినుర నేను!’

శిరోమండనం వల్ల ప్రయోజనం లేదన్న కబీరు భావన చూడండి.

‘మూడ మూడాయే హరి మిరై సబ్
కోయీ లేయి మూడాయ్!
బార్ బార్ కే మూడలే భేడి
నై వైవంత్ జాయ్॥’

తలలు గొరిగింకువన్నంత మోత్రాన దేవుడు అభిష్ట సేవనం అందరం అలాగే చెడొచ్చు. అప్పుడు లోకంలో ముక్తిపొందటం లేక. అప్పుడు మనకంటే ముందు గొట్టెలు వెతుకులానికి పోతాయి. ఎందుకంటే అవి అస్తమానం శరీరం నిండా

ఉన్న బొచ్చుకు గొరిగించువంటూ ఉంటాయి.

తేమన కబీరు లిక్తరూ సత్యంయొక్క గొప్పతనాన్ని తెల్పి, సత్యం వరమాత్య స్వరూపం అన్నాడు.

‘సత్యమనగ వేటె జగమున గనలేదు
నిత్యమగుచు వాన్య నెడియెందు
నిత్యవస్తువెలుగ నీవె బ్రహ్మము కుమ్మి
విశ్వదాభిరామ విసురతేమ!’

సత్యం అంటే ఎక్కడో నిత్యమైన అత్యలోనే ఉంది, ఆ నిత్యమైన సత్యాన్ని తెలుసుకోగలిగితే నీవే పరబ్రహ్మవా తావు.

‘సత్య మమరియెండ జ్ఞానమమరి యెందు
జ్ఞాన మమరియెండ సత్యమందు
జ్ఞాన సత్యమంది సమమైన ద్విజాడగు
విశ్వదాభిరామ విసురతేమ!’

సత్యవంతుడే జ్ఞానవంతుడు. జ్ఞానం తుడే సత్యవంతుడు. అజ్ఞాన సత్కులు సమంగా ఉంటేనే ద్విజాడు అనిపించు తుంటాడు.

అలాంటి ద్విజాలు, బ్రహ్మస్వరూపులు అయిన ‘సత్యవంతులయెండ సరసమాడగ రాదు’ అని తేమన్న ఉద్ఘోష.

కబీరుయొక్క ఈక్రింది భావన తేమన భావంతో జత అవుతుంది గమనించండి -
‘సాంచ్ బరాబర్ నవ్ నహీః
రూత్ బరాబర్ సాచ్’
జాకే హిరదే సాంచ్ హై తా
హిరదే గురు అవ్॥’

సత్యంసాటి తపస్సులేదు. అసత్యంతో గయోనమైన పాపంలేదు. ఎవరిహృదయం లో సత్యం నిత్యమై ఉంటుందో అతని హృదయంతో గురువు (బ్రహ్మ) నివసి స్తాడు అని కబీరు ఉవాచ.

‘సత్యాన్నాస్తీ వరోధర్యః’ అనే సత్యాన్ని ఇద్దరూ ఎంతో చక్కగా చెప్పారు.

సంసార విషవృక్షానికన్న అమృత ఫలాల్లో సత్యగతి ఒకటి! సాధ్యమై నంత త్వరలో సత్సంగత్యం చేసుకోవడం మంచిది అంటున్నాడు కబీరు.

‘కబీర్ సంగతి సాధ్ కే వేగి కరీజై
కాయీ
దురమతి దూరి గంవయీసే దసీ కుమతి
బనాయీ॥’

‘జ్ఞానం సాంగత్యాన్ని కీ.పూతి కీ.ఘుగా సంపాదించుకోవాలి. ఎందుకంటే వారి సాంగత్యం వల్ల విషకుల్యమైన దుర్బుద్ధులు నశిస్తాయి. అమృతకుల్యమైన సద్బుద్ధులు అంతరిస్తాయి. ‘సాధు సంగంబు సకలార్థ సాధకంబు.’

తేమన ‘సాధుజనుల వూజ సాయుజ్య పదవిరా!’ అన్నాడు. సాధు సాంగత్యం వరమ పదానికి ప్రథమ సోపానం. ఈ సోపానాల్ని మొత్తవడగ్రస్తంలో మొత్త సరిగా చెప్పాడు.

‘సాధు సాంగత్య మమరిన కాంతమమరు కాంత మమరిన చిత్తంబు శక్య పడును శక్య పడిన మనంబై యొసుగు వరము, పరము గాంచిన శివుడైన బరగు తేమ!’

సాధు సాంగత్యంవల్ల కాంతం, కాంతం వల్ల చిత్తస్థైర్యం చిత్తస్థైర్యం వల్ల పరం, వరమ పదంవల్ల శివైక్యం కలుగు తాయి.

‘సత్సంగత్య నిస్సంగత్యం నిస్సంగత్యే నిర్మోహత్యం ।
నిర్మోహత్యే నిశ్చల తత్త్వం నిశ్చలత్యే జీవన్ముక్తిః॥’
అనే శ్లోకం ఇచ్చట ఉదాహరణ యోగ్యం.

‘సాధు జనుల చెలిమి చాలింపగారాదు ప్రకృతి విడకయన్న వరమలేదు పిండ కోరి చూడ బీజంబు గలంగివా, విశ్వదాభిరామ విసురతేమ’

‘తేనలం విహిక కుఖాలు విడిచిపెట్టి నంత మోతాన ముక్తికాంక్ష అభించదు. పరిపక్వత పొందని పిండమ కోరి చూస్తే బీజాలు లేనట్లే సాధుజనుల సాంగత్యం లేనివానికి పరిపక్వత సిద్ధించదు. అందుచేత మోక్ష పొప్తికి విహిక కుల త్యాగంలో పాటు గజ్జన సాంగత్యం అనివాద్యం అన్నాడు తేమన్న.

సజ్జనులకూ దుష్టనులకూ ఉండే తారతమ్యాన్ని గూర్చి ఇద్దరు ఊహలూ చూడండి.

‘ఉత్సుక స్వరంబు శొక్కపోలిక మందు చూడచూడరుమల జాడతేలు పురుషులందు పుణ్యపురుషులుతేలరా విశ్వదాభిరామ విసురతేమ!’

ఉత్సుక స్వరం చూద్దానికి ఒకే మాదిరిగా ఉన్నా, వాటిరుచులు తేరైనట్లు పురుషులందరూ ఒకే ఆకారంలోఉన్నా, వారిలో పుణ్యపురుషులు తేరుగా ఉంటారు.

‘‘సాంసా బగులా ఏక్ సా
మానసరోవర్ మాహిః ।
బగా శ. ధోరే మాధరి
సాంసా మోతి భాహః॥

1. సంసార విష వృక్షశ్చద్వైఫల్యే అమృతోపశమే
కాశ్యామృత రసాస్వాదం సంగతి స్పష్టపెల్లహః
‘‘సంసార విషవృక్షమనక రెండే రెండమ్మరి ఫలములు. కాశ్యామృతరస పాన మొకటి. సత్సంగతి యొకటి’’
- నీతిచంద్రిక .

కూడా, కొంగారులే మంగులు ఉంటాయి. ఆ రెండూ మోసపరిచివరంలో మునుపూ ఉంటాయి. కాని, కొంగ చేపల్ని తింటుంది. మునుపూ మాత్రాల్ని తింటుంది. అంటే మునుపూలందరూ ఒకే జాతిలో ఉన్నా వారు అచిరించే కాత్రాల్నిబట్టి యుర్జునుబి, పుజునుబి గుర్తించగలుగుతాం అని భావం. ఇద్దరి భావనల్లో పురుషుల్లో పుణ్యపురుషులు కేవల భావం సమానం.

నేనున క బీరు లిద్దరూ అనందో బ్రహ్మ అంటున్నారు.

‘చాప్ గయీ చింతా మిటి,
మనునా బే పరవాప్ ।
జిక్ కో కఘా న చాపియే,
సోయీ సాహం సాప్ ॥’

జోడుల్ని విడిచిపెట్టినవాడు చింత జిక్ మంత్రం దూరమైతే, అతని మనస్సు నిశ్చింతగా ఉంటుంది. దేన్నీ అశింపక దొరికినదాంతో ఎక్కడలే సం తృప్తి పొందుతాడో వాడే పాదుషా.

‘గోధన్, గజధన్, రాజధన్,
టౌర్ రతన్ ధన్ ఖాన్ ।
జబ్ అరై సంఖోషధన్,
శబ్ ధన్ ధూరి సమాన్ ॥’

ఈశ్రవంచంలో గోధనం, గజధనం, ఆశ్వధనం, రత్నధనం ఇత్యాది ధనాలన్నీ ఉన్నాయి, మానవుని మనో జోతావారంతో సంతోషధనం వచ్చి నత్తుకు ప్రపంచంలోని ధనాలన్నీ ధూనితో సమానం. పైప పెక్కొన్న పిన్నిభవాలున్నా సంతోషధనం న వ్వుడు అనడు సుతువ్వుడు కాలేడు.1

“Contentment will make a cottage, look as fair as a palace.” Seeker అనే ఆంగ్ల

కవి చెప్పిన ఈ వాక్యం ఎంతో సత్యం. ఇక్కడ రుదామారణ మోగడం.

నేనున్న నిత్యానందం మా క్రి ప్రదానం క అన్నాడు.

‘నిత్యానంద వివేకము
సత్యంబుగఁ దెలియకున్న శత్యంబగువా?
మాత్రము మరి గురు మగ్నము
భృత్యుడైవై మది నెయ్యంగఁ బెంపగు
వేమా!’

సచ్చిదానంద జ్ఞానాన్ని పొందకుండా పరమగురువైన పరమాత్మ రహస్యాన్ని (పరమ వదాన్ని) పొందడం అసంభవం. అందుకల్ల పరబ్రహ్మకు నేవకుడై జ్ఞానాన్ని పొందినప్పుడే నిజమైన ఆనందం కలుగు తుంది.

సంతృప్తి, ఆనందం లేకపోవడమే సంసారానికి బీజం అంటున్నాడు. అవును ‘సంసారం సాగరం దుఃఖమ్’ కదా!

‘ఇది నాకు చాల దనుచును
మదిలోఁ దానెపుడూఁ దలచి మమతఁగను
మతిన్

నొదలుచు విడువం జాలని
తదియే సంసార బీజ మందును వేమా!’

దుర్జన సాంగత్యం గూర్చి నేనున క బీ రుల అభిప్రాయ సూక్యం చూడండి.

‘చూరీ మరై వసుంగ్ శీ శేరాశే ఢిగ్ చేర్ ।
తహ్ వరై వహీ అంగ్ చిరై విధి శీ
సంగ్ నిచేర్ ॥’

అరటిచెట్టు సమీపాన ఉన్న రేగు

చెట్టు వల్ల అరటిచెట్టుకి హానికలుగుతుంది. రేగుచెట్టు అటూ ఇటూ కదలిటం వల్ల అరటికి ముల్లుపోట్లు తప్పవు. దుష్ట స్నేహానికి ఫలితం అనుభవించక తప్పదు.

అందుచేత
‘మూరభ్ గంగ్ న క్కై’ అన్నాడు.

‘కుక్కరులు గూడియెక్క నెక్కెము
లాడు

నిక్కమైన ఘనని నీతి చెడును
ఉల్లితోటఁ బెరుగు మరై కరణి, విశ్వ!’

ఉల్లితోటలో పెరిగే మల్లెంబియ్యం లాగ దుష్టమనితో చేరిన గజ్జమని నీతి కూడా చెడిపోతుంది. ‘అరున్దెల్ల సహవా సుం వల్ల వారు వీరాతారు, అనేమాట గుర్తించు కదా!

‘వేగుపురుగువేరి వృక్షంలు చెలుతును -
చీడపురుగుచేరి చెట్టు చెలుతు
వచ్చికుండు చేరి గుణవంతు చెలుచురా -
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ!’

వేగుపురుగు చెట్టు వేళ్ళవగ్గర చేరి చెట్టునే నాశనం చేస్తుంది. చీడపురుగు చేరి చెట్టునే నాశనం చేస్తుంది. దుర్మార్గుడు చేరి గుణవంతుని పాడుచేస్తాడు.

1. కుంతోషిగాడేని శక్రదైన నళించు.
విర్జనుండైనను నిద్రవోపు సంతసించె
నేని ...’ భాగవతము. దశమ స్కం
దము. 1770 ప.

(స శేషము)

ఉత్తమ సాహిత్యంకోసం
సమాలోచన
చదవండి!
చదివించండి!!

శ్రీ॥ శే॥ విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రిగారి దివ్యసంస్మరణ

ఆంధ్రదేశమున వేదశాస్త్రములలో విస్తృతమైన వైదికకుటుంబములు చాల కలవు. ఎక్కువమంది కోవసీమలో గలరు. వీరిలో కొంతమంది యజ్ఞయాగాదులను కూడ నిర్వహించియున్నారు. వారిలో "బులుసు" వంశీయులు ముఖ్యులు. ప్రతిభ గలవారు. చాల మంచి గౌరవమర్హులను సంపాదించుకొనియున్నారు. "బులుసు లేవి యజ్ఞము, బులుసు లేవి తద్దినము" ఉండదనే సామెత గలదు. అట్టి పవిత్ర బులుసు వంశమున జన్మించినవారు శ్రీ॥ శే॥ బులుసు సీతారామశాస్త్రి సోదరులు. చాల ప్రతిభావంతులు, కవులు, గ్రంథకర్తలు, మేధావులు.

శ్రీ సీతారామశాస్త్రిగారు వేదశాస్త్ర పండితులు, సంస్కృతాంధ్ర విద్వాంసులు. శ్రీ వీరేశలింగము వంతులగారి ఉన్నత పాఠశాల, కాలేజీలలో ఉత్తమశ్రేణి తెలుగు పండితులుగా చాలకాలము పనిచేసి, మంచి విద్యార్థులను తయారుచేసి, మంచి పేరు సంపాదించుకొని యున్నారు. విద్యార్థులకు తెలుగు పాఠ్యగ్రంథములు సుబోధకమగుటకు పేరుగా, అర్థవివరణ శాశ్వర్యసహితముగా ప్రశ్నోత్తరమాలికా విధానమున, న్యయంకృషి చేసి విద్యార్థులు పాఠ్యగ్రంథములను చదివి పరీక్షలలో సులువుగా ఉత్తీర్ణులగుటకుగాను ఆయిదుగురు మంచి విద్వాంసులచే గైదు పుస్తకములను ప్రచురించెడివారు. ప్రతి విద్యార్థి వీటిని కొని, చదివి, పరీక్షలు బాగుగా వ్రాసి ఉత్తీర్ణులయేవారు. ఈ గైదు పుస్తకములు విద్యార్థులకు చాల ఉపయోగపడేవి. ఈ గైదు పుస్తకముల ప్రచురణద్వారా శ్రీ సీతారామశాస్త్రిగారికి మంచి పేరు వచ్చినది. విద్యార్థిలోకమంతయు శ్రీ శాస్త్రిగారిని గౌరవించేవారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు విద్యారంగమున మంచి విద్యావేత్తగా పరిగణింపబడేవారు.

శ్రీ శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రగ్రంథముల వన్నిటిలోను లోతుగా పరిశ్రమచేసి పరిశోధకులు చేసి యున్నారు. ఆంధ్రదేశమున సాంస్కృతిక పత్రికలు చాల తక్కువ. పూర్వము శ్రీ॥ శే॥ శాశీబాబువి నాగేశ్వరరావు వంతులుగాను స్థాపించిన "భారతి" మాసపత్రిక యొక్కది. మన ప్రాచీన గ్రంథములును, మహాకవులు రచించిన తెలుగు గ్రంథములను పరిశోధనలకు చేసి రచించిన వ్యాసములను ప్రచురించి తెలుగులోనికి తీసుకొని రావలయునని సత్సంకల్పము. అళ-తో, శ్రీ శాస్త్రిగారు "సమాలోచన" యనే జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రికను స్థాపించి నేటికి 13 సంవత్సరములను ప్రచురించియున్నారు. ఇది వదిలీకులకు, కవులకు, చరిత్రకర్తలకు విద్యార్థులకు ఎంతగానో ఉపయోగించుచున్నది. ఇది శ్రీ శాస్త్రిగారి ప్రియమైన అహతాముగా పరిగణింపబడుచున్నది. వారిది ప్రళంసనీయమైన గొప్ప కృషి.

శ్రీ శాస్త్రిగారికి సాంస్కృతిక రచనలయందు అపారమగు ప్రేమ. సమాలోచన పత్రిక వరువులు వలన వారికి శస్త్రము వచ్చుచున్నది. అయినను లెక్కచేయక శక్తిక్రద్ధులతో నడుపుచున్నందులకు వారిని అణివేరించవలయును. సాంస్కృతిక ప్రేయిలందరు "సమాలోచన" పత్రిక చందాదారులుగా చేరి శ్రోతృహింస వలసినదిగా విన్నవము చేయుచున్నాను. "సమాలోచన" చాల విలువైన పత్రిక. నేటి విద్యార్థులు సాంస్కృతిక విద్యావిషయములో ఎక్కువగా శాలక్షణము చేయమని బుద్ధువము.

నన్నయభట్టారకుని భారత సూక్తిరత్నములు

కోదమ తపముం జెఱుచును
కోదమ యజమాదులైన గుణములఁ
దాపున్
కోదమ ధర్మ క్రియలకు
కథయగుం గ్రోధిగాఁ దవస్వికిఁ జన్నే.
అది 2-174

కోపము తపమును జెడఁగొట్టును.
కోపము అజీను మొదలగు అప్తసిద్ధులను
కోఁగొట్టును. ధర్మకార్యము అన్నిటికిఁ
కోపము హాని కలిగించును. కోపము
కపస్వి కంతమోతముఁ దగదు.

క్షమలేని తపసి తపమును
బ్రతుక్తు నంపదయు ధర్మబాహ్యోప్రదు రా
జ్యము ఓన్నకుంఠమున తో
యము లట్టుల యద్రువంబులగు వివి
యెల్లన్.
అది 2-175

క్షరిమిలేని ముని తపమును, మిక్కిలి
గర్వింపినవాని సంపదయు, ధర్మవిరుద్ధ
మైన నడకడిగల ప్రభుని రాజ్యమును.
పగిలిన కడకాయందు నీరు నిలువనివిధ
మున - నిలువఁజాలవు (నశించును).

సంకలనం :
శీ॥ శే॥ విద్వాన్
బులుసు సీతారామశాస్త్రి
అది 3-72

ఎంత కాంతు లయ్యు నెంత జితేంద్రియు
లయ్యుఁ గడు వివిక్త మయిన చోట
వకుల గోష్ఠిఁ జిత్రచలన మొందుదు
రెందుఁ
గాము శక్తి నోర్వఁగలరె జనులు?
అది 3-88

మిక్కిలి కాంతస్వభావము గలవారు,
నిందించువారను జయించినవారు, గూడ
నేకాంతమున స్త్రీలతో గోష్ఠి జరపిన;
వారిమనసు చలించును. ఎవరును మగ్గు
భుని శక్తిని గెలువఁజాలరు.

దివిజ ముసీంద్ర దానవ ది
తి వ్రథవాది సమస్త భూత సం
భవముఁ గృతావదాను లయి
భక్తి మెయిన్ వినుదున్న పుణ్య మా

నవులకు నిక్కువంబగు మ
నః ప్రేయ నిత్యసుఖంబులుం జిరా
యువు బహుపుత్త్రలాభ విధ
వోన్నతియున్ దురిత ప్రళాంతియున్.
అది 3-72

జీవకము, మునులు, దానపులు, దైత్యు
లు, మున్నగు సమస్త ప్రాణుల చిత్రి
త్తియు (పుట్టుకయు) శ్రద్ధాభక్తులతో
విడుచుండు పుణ్యార్థులగు మోసపుల
మనస్సునకుఁ బ్రీతికరములగు నిత్యసుఖము
లును, దీర్ఘాయుర్దాయము, బహు సంతాన
లాభము, గొప్ప సంపదలు, పాప తరి
హారము తప్పక సంఘటిల్లును.

మొదలి పెక్కుజన్మములఁ బుణ్య
కర్మముల్
వరగఁ బెక్కుపేసి వదయఁబడిన
యట్టి యెఱుక జనుల కాక్షణమాత్రవ
చెనుచు మద్యపేవ పేయ వగునె?
అది 3-120

ఎన్నో పూర్వజన్మములలో అనేక
పుణ్యకర్మములు చేసి పొందిన జ్ఞానము
మద్యపేవకలన క్షణమాత్రములో నశిం
చును గావున మద్యము సేవించుటతగదు.
(స శే క ం)

B. V. & Co.

రాజమండ్రి.

FIVE PANDITS

X Class Best Telugu Notes

X Class Hindi Golden Notes

X Class Telugu **Question Bank**

X Class Hindi Test Papers

I Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Inter Dharma Vijayam Notes

I Year Degree Telugu Full Notes with Text

II Year Degree Telugu Full Notes

II Year Degree Vara Vikrayam Notes

చదవండి!

అత్యధిక మార్కులతో విజయం పొందండి.

అనుకరణములకు మోసపోకండి.

